

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
69
5 F
14

STATVTA NOBILIS ARTIS AGRICVLTVRAE VRBIS.

ROMAE

MDLXVI.

STATVTA NOBILIS ARTIS AGRICVLTVRAE VRBIS.

VONIAM, uariante natura, noui & inauditi casus, ut rerũ magistra docet experientia, nouo auxilio indigentes, nouarumq; legum causas præbentes quotidie emergunt; quibus nisi opportune consulatur, profecto regimina in deterius laberentur: ideo maiorum nostrorum, quorum præcipua cura & maxima gloria in Agrorum cultura uersata est, uestigiis inhærentes, quãdo nobiles Domini Gregorius Serlupius, Lentulus de Lentulis, Cæsar Mutus, & Euangelista Fabius, tunc Consules insignis Artis Agriculturæ Vrbis, matura cõsideratione præhabita, de consilio pariter & assensu nobilium uirorum, Dominorum Iacobi Muti, Hieronymi Maffei, Francisci Pichi, Cincii Frangepani, Antonii Maximi, & Tiberii Nari ad infrascripta peragenda a generali congregatione Artis deputatorum, ac etiam aliorum peri-

torũ conciuiũ colloquio & consilio adhibito, antiqua statuta nobilis Artis Agriculturæ vrbis, propter tempoiũ & morum mutationes fere inutilia effecta, abrogauerunt, alia noua cõmodiora, utiliora, & difficultates tunc passim occurrentes terminantia, condiderunt. Nos igitur Rutilius Arberinus, Petrus Paulus de Fabiis, Angelus Albertonus, & Pompeius Gottifredus, ad præsens Consules dictæ Artis, illorum confirmationem, auctoritatem, obseruationem, & manutentionem a Sanctissimo D. N. D. Pio diuina prouidentia Papa V. eiusque Sancta Sede Apostolica humiliter & instantissime ante omnia petendam fore decre uimus. Quapropter S. S. deuote oramus, ut infrascripta statuta, ad commodum & utilitatem Vrbis digesta, sua auctoritate confirmet, & confirmata a quibuscumque Iudicibus & Magistratibus Vrbis, ceterisque personis obseruari mandet, & faciat, quibuscumque non obstantibus.

De officio Consulum. Cap. I

N PRIMIS antiqua statuta, reformationes, consuetudines, & stylum, hactenus factas, & obseruatas, cassantes & annullantes, statuimus, & ordinamus, quod in dicta Arte sint, & esse debeāt quatuor uiri nobiles Consules de hominibus dictæ Artis, quorū officiū duret sex mensibus integris, incipiendis prima mensis Decemb. & proximo trimestri sorte ex bussula extrahantur duo alij Consules, qui una cum duobus ex primis quatuor Consulibus sequenti trimestri Consulatum gerant, & officium exerceant: & deinde singulis trimestribus alij bini extrahātur, qui una cum duobus nouissimis proximo trimestri extractis teneantur huiusmodi officium actualiter exercere, ac pro uiribus nobilem Artem Agriculturæ augere, hominesq; Artis huiusmodi in pace tenere & regere, necnon iustitiam in eorum Curia litigantibus, & ipsorum officium implorantibus, facere, & ministrare, processus, causas, & sententias facere, & expedire, ferre, ac terminare, repertos culpabiles condemnare, & punire, ac innocentes absoluere, & liberare, pœnas, & condemnationes a condemnatis exigere, præsentiaq; statuta, & alia, quæ ad commodum & utilitatem dictæ Artis fieri contigerint, obseruare & facere, & ea omnia, quæ ad dictum officium nouerint pertinere, expedire, & de prædictis aliisq. omnibus in præsenti statu-

ſtatutorum uolumine contentis obſeruandis, in principio eorum officii teneantur præſtare in forma debita iuramentum in manibus Defenſorum, & poteſtatem habeant, in omnibus & de omnibus, quæ ad dictam Artem pertinent, procedendi, & proceſſus faciendi, & ordinandi, ac decidendi, definiendi, & terminandi pœnas ſtatutarias ſecundum formam ſtatutorum infraſcriptorum, & grauamina contra contumaces citatos uſque ad quãtitatem duorum ſcutorum concedendi, & committendi proclamata, ſiue bannimenta, cum pœnis uſque ad quãtitatem quingentorum ſcutorum auri edicendi, publicandi, imponendi, & exigendi, inobedientes eis in dicto officio grauandi, capiendi, arreſtandi, carcerandi, & detinendi, ac ipſos, cum eis uidebitur, relaxandi & liberandi: ita tamen, quod condemnationem factam de pœna aliqua, ad Cameram dictæ Artis pertinente, & applicata, alicui remittere non ualeant, niſi in Conſulatu duo eſſent Conſules præſentes concordes; & caſu quo duo concordes & præſentes eſſent, tunc medietatem condemnationis huiuſmodi, & non ultra, gratioſe remittere poſſint. & ſi eſſent tres aut quatuor Conſules in Conſulatu, maior pars eorum non ultra medietatem dictæ cõdemnationis remittere ut ſupra poſſint: qui Conſules emolumẽta a Camerario Vrbis habere debeant. finito uero eorum officio, de eorum geſtis & adminiſtratis ratio exquiri debeat per Syndicos eligendos, ut infra.

De

De officio Defenſorum. Cap. II.

ITEM quod ſingulo anno quatuor uiri nobiles de Arte prædicta creentur, qui ſint & eſſe debeant Defenſores ſtatutorum & Artis huiuſmodi, illamque defendere & augere pro poſſe teneantur, ac omnes artis officiales iudicare: & eorũ electio fiat de menſe Decembri in Conſulatu uocata congregatione generali per Mand.Cu. Cap. do. dimiſſis copiis, & congregati debeant eorum uotum ſecrete Notario Artis tradere: & qui habuerit ultra medietatem uotorum, ille ſit Defenſor: & ſucceſſiue ſimili modo deſcendatur ad alium uſque ad numerum quatuor: & ita anno quolibet electio fieri debeat, electiq; teneantur præſtare iuramentum in manibus Conſulum de prædictis ſeruandis: & eorum officium prima Ianuarii cuiuslibet anni incipere debeat, qui emolumenta æque ac Conſules habeant.

De officio Camerarÿ. Cap. III.

ITEM quod in dicta Arte ſit & eſſe debeat unus Camerarius idoneus de Arte huiuſmodi, creandus per cõgregationem generalem pari modo & eo die quo creantur Defenſores prænominati: & eius officium toto duret anno a prima Ianuarii cuiuslibet anni: qui Camerarius ab incurrentibus & condemnatis pœnas ſtatutarias exigere teneatur: cui nomen condemnati & quantitatem pœnæ

ſtatim

ſtatim condemnatione ſecuta Notarius inſinuare & notificare teneatur per cedulam in ſcriptis tradendã, & recipiat omnes fructus & prouentus Cameræ dictæ Artis & ad eam prouenientes tempore dicti officii, quos non audeat, nec præſumat expendere, niſi de mandato maioris partis Conſulum, in ſcriptis redigendo: quibus teneatur in iis, quæ ad dictum pertinent officium, obedire, ac illas expenſas facere de fructibus, redditibus, & prouen. prædictis, prout ſibi per dictos Conſules mandabitur, & lucrifaciat quartam partem pœnarum per ipſum exactarum, tantum uidelicet de illis pœnis, quas ſua diligentia exegerit: qui etiam habeat emolumenta conſueta, & in abſentia Cõſulum poſſit & debeat ius reddere, & proceſſus ciuiles & criminales in Curia dictæ Artis facere uſque ad ſententiam excluſiue: in quibus habeat illam poteſtatem in abſentia dictorum Conſulum, quam dicti Conſules habent, dum ſunt præſentes: non obſtante, quod dicti proceſſus fuerint coram dictis Conſulibus uel eorum aliquo inchoati.

De officio Tredecim. *Cap.* IIII.

ITEM ſtatuimus, quod in principio menſis Ianuarii cuiuslibet anni Conſules, Defenſores, & Camerarius in Conſulatu conueniant & eligant tredecim homines de Arte prædicta, quorũ officium duret toto anno, qui ſint & eſſe debeãt Conſiliarii dictorum Conſulum, & teneantur requiſiti compa-

comparere in qualibet congregatione per dominos facienda tempore eorum officij, & habeant emolumenta consueta.

De officio Assessoris. *Cap.* V.

ITEM statuimus, quod in Curia dictorum Consulum sit & esse debeat unus legum Doctor, qui sit & esse debeat Assessor & Consultor dictorum Consulum: cuius consilio dicti Consules uti ualeant in causis, in quibus eis uidebitur: cuius deputatio & electio, uocatis defensoribus Camerario & tredecim Consiliarijs, per mand. Cu. Cap. dimissa copia de mense Decembr. anno quolibet fiat per dictos Cõsules defensores, Camerariũ, & tredecim Consiliarios, aut per maiorẽ eorum partem: & quatenus uocati non accederent, nec etiam maior pars eorum ueniret, tunc pro alia die similiter uocentur: & similiter si non accederent ad numerũ, ut dici possit maior pars, tunc iterum pro alia die uocentur: & coadunati, aut sit aut non sit maior pars, potestatem habeant & debeant prædictum Assessorem eligere & deputare per annum tantum, incipiendum prima Ianuarii: & Consules in dicto mense Decembri anno quolibet, prædictis officialibus, sicut supra, uocatis, eo modo quo eligere debent, etiã confirmare Assessorem existentem ad alium annum tantum possint. & singulis sic annis: & non confirmando, ad electionem alterius modo præmisso deueniatur, qui etiam

modo præmisso confirmari possit: & sic de singulis anno quolibet: qui Assessor teneatur iura & iurisdictiones dictæ Artis pro posse defendere,& tueri, ac singulis diebus iuridicis in curia Consulum residere, & in absentia ipsorum Consulum possit ius reddere partibus litigantibus,& in litigiis facere omnes actus & processus usque ad sententiam exclusiue, quos facere possent dicti Consules, quando præsentes essent: ita quod in dictorum Consulum absentia acta & processus facta coram eo ualeant perinde ac si facta essent coram Consulibus præfatis: non obstantibus quod coram eo causæ huiusmodi inchoatæ non essent: & pro suo salario habere debeat id quod ei ordinatum fuerit per Consules & ceteros officiales.

De eodem allegato suspecto. Cap. VI.

ITEM quod nemini liceat Assessorem allegare suspectum post lapsum termini statutarii ad probandum præfixi, sed ante & cum iuramento principalis,& nō aliter.aliter allegatio suspitionum sit nulla.in quo casu eligatur alius partibus non suspectus hoc modo, uidelicet quod citetur semel allegans ad dandum listam cōfidatorum & diffidatorū. data, & non concordes, uel non data, imbussolentur per DD.Consules die sequenti, parte citata, decē iuris periti, in quibus nullus sit ex confidatis uel diffidatis: & sorte unus extrahatur, qui nullo modo possit suspectus allegari, qui eandem habeat auctoritatē in

in causa, in qua est deputatus, quam habet Assessor ordinarius.

De Notario. Cap. VII.

ITEM quod Consules, uocatis dictis quatuor defensoribus, Camerario & tredecim Consiliariis, anno quolibet de mense Decemb. per mand. Cu. Cap. dimissa copia per eosdē Consules defensores Camerariū & tredecim Consiliarios, uel per maiorē eorū partem: & quatenus uocati non accederēt, nec etiā maior pars eorū ueniret, tunc pro alia die similiter uocentur: & similiter si non accederent ad numerū, ut maior pars dici posset, tūc iterum pro alia die simili modo, quo supra, uocentur: & coadunati, aut sit aut non sit maior pars, deuenire possint ad confirmationem Notarii in Cōsulatu existentis per annū tantum, incipiendum prima Ianuarii: & sic annis singulis confirmare ualeant: & non confirmando, ad electionē alterius Notarii modo præmisso deueniatur: qui etiam modo præmisso confirmari possit: & sic de singulis anno quolibet & possit & ualeat recipere pro suis scripturis a partibus litigantibus, prout in tabula taxationis mercedū Notarii apparet: & habeat emolumenta consueta. possit etiam dictus Notarius in casu necessitatis alium Notarium idoneum in suū locum substituere, uel coadiutorem retinere, & de uoluntate tamen Cōsulum, qui pro tempore fuerint in dicta Arte: de qua uoluntate apparere debeat in

rium, quem librum Rincontrum appellant: quartum, in quo annotet omnes cōdemnationes pœnarum fiendas cum nomine condemnati, quantitate pœnæ, & die condemnationis, ut exinde ſciat Camerarius quid ſibi agendum remaneat, & a quo exigere teneatur. Qui omnes libri una cum ceteris ſcripturis perpetuo remaneant & remanere debeant in Conſulatu in Archiuio ſeu Armario conſtruendo: & ſucceſſiue de Notario ad Notarium mediante inuētario tranſeant & conſignentur. Qui uero Notarius cōtrafecerit, perpetuo ſit infamis, & ab officio omnino repellatur, & nihilominus ſcutorum quinquaginta, Cameræ Cōſulatus applicādorū, pœna mulctetur. quod ſi quando contingerit, Notarium, qui de aliquo fuerit inſtrumento modo prædicto rogatus, officio uel uita functum eſſe, poſſit Notarius in illius locū ſubrogatus inſtrumētum a præceſſore uel prædeceſſore rogatū reaſſumere, extēdere, publicare, & trāſumptare, perinde ac ſi ille, qui de eo rogatus fuit, potuiſſet & quēadmodū Notarij perpetuorū officiorum Aud. Cam. & Vicarij Vrbis facere cōſueuerūt: nō obſtantib. ſtatutis Vrbis, ac quibusuis in cōtrarium faciētibus.

De Camerario ludorum Agonis & Teſtaciæ. *Cap.* IX.

ITEM quod illi Conſules, qui fuerint in carnispriuio, teneantur & debeant in principio eorum officij nomina ipſorum in quatuor paruis

paruis chartulis describi facere, & clausis in bussula, seu marsupio sorte unū extrahi, qui sit & esse debeat Camerarius ludorum Agonis & Testaciæ per annū, secundum formam statutorum Vrbis. Qui Camerarius dictorum Cōsulum teneatur & debeat illos decem florenos, quos receperit, secūdum formam dictorum statutorum infra decem dies immediate sequentes Camerario dictæ Artis, qui tunc temporis fuerit, effectualiter assignare ad pœnam dupli dictæ quantitatis, in quo duplo debeat per defensores, finito eius officio, sententialiter condemnari, & nihilominus non audiatur in aliquo, si uoluerit in dicta Curia reclamare: & si audiretur, processus in eius fauorem facti & faciendi sint ipso iure nulli, & quādocumque coram quocūque Iudice dici possit de nullitate, & non possint reualidari nisi soluto dicto duplo: & ulterius habere debeat emolumenta cōsueta.

Quod electi ad officium teneantur illud exercere. *Cap.* X.

ITEM quod omnes, & singuli homines dictæ Artis, qui fuerint ad aliquod officiū Artis huiusmodi deputati, aut electi, teneantur & debeant ipsum officium acceptare, & actualiter per totum tempus exercere. Contra facientes uero nō audiantur per annum, si uoluerint in dicta Curia cōtra aliquem agere: & si audirentur, processus in eorum fauorem facti & faciendi sint ipso iure nulli, & quandocumque

documque coram quocumque Iudice dici possit de nullitate, & nihilominus ab alijs conueniri possint.

Quod officium Consulum sit insolidum.
Cap. XI.

ITEM quod officium Consulum dictæ Artis sit & esse debeat insolidum: & in causa, quæ inchoata esset coram uno ex dictis Consulibus, omnes alij procedere possint: ac si coram omnibus ipsa causa fuerit inchoata, quilibet ipsorũ Cõsulum possit procedere usque ad sententiã, nec propterea possit ab aliquo retractari, uerũ quod in prolatione sententiæ saltem duo ex Consulibus dictæ Artis debeant esse præsentes.

De suspitione Con ulum. *Cap.* XII.

ITEM ad calumnias amputandas, & ut citius lites & iurgia terminẽtur, statuimus, quod ad allegandum omnes Consules suspectos nullus de cetero admittatur, sed si quis in principio litis, aut tempore debito ex aliqua rationabili causa aliquem ex Consulibus suspectum habuerit, tunc duos tantum Consules, & non ultra, suspectos allegare possit, etiam si interim pendente lite noui Con sules extrahantur. duos enim ex quatuor Iudicibus, tam breui tempore duraturos, su spectos allegare pos se satis est.

De iura-

De iuramento officialium. Cap. XIII.

ITEM quod Notarius dictæ Artis teneatur Cõsulibus, Consiliarijs, Camerario, Assessori, & defensoribus per mand. Cur. Cap. dimissa copia notificare eorum officium, & primã diem, qua illud incipient, in qua die omnes officiales prædicti comparere in Consulatu debeant: &, quid agere debeant, a dicto Notario certiores fiant: & de illud bene ac legaliter, omnibus semotis passionibus, exercendo, Consules, Camerarius, & Assessor in manibus dictorum defensorum, & defensores in manibus Consulum iurare teneantur: & omnes Consules, uel saltem duo ipsorum singulis diebus iuridicis hora causarum in Curia dictæ Artis personaliter residere teneantur: ita quod uolentes in ipsa Curia litigare, congruam ab eis audientiam habere possint, & eorum causas expedire.

De officialibus syndicandis. Cap. XIIII.

ITEM statuimus, quod omnes defensores, uel saltem duo eorum teneantur & debeant Artis huiusmodi Cõsules, Camerarium, Assessorem, Notarium, & Camerarium ludorum Agonis, & Testaciæ de gestis & administratis per eos ĩfra mensem futurũ post finitum eorum officium syndicare, & illos aut absoluere, aut cõdemnare. Quibus defensoribus Camerarius Artis pro tẽpore existẽs teneatur intimare,

intimare, quádo & quales officiales eorum officium finierunt, infra decem dies, & cótra eos coram dictis Defensoribus procedere usque ad sentētiam inclusiue, sub pœna uiginti quinque scutorum, Cameræ Artis applicandorum, post dictos decem dies per Consules irremissibiliter ab ipso Camerario exigendorū. Et nihilominus Notarius in locum dicti Camerarij contrafacientis teneatur contra dictos officiales corá dictis Defensoribus ad syndicatum usque ad sententiam inclusiue procedere, sub eadem pœna, exigenda ut supra: & Defensores, uocata cógregatione, quæ aut se congregauerit, aut non, omnino sententiam in Consulatu publice ferre teneantur.

Quod Camerarius teneatur finito officio reddere rationem. Cap. XV.

ITEM quod Camerarius teneatur librum tenere, in quo diligenter adnotare debeat introitus & exitus Cameræ Artis, & Notarius alium librum, ut dicitur lo Incontro. in quo libro & per Notarium adnotentur omnes introitus, & exitus prædicti: & si aliquis exitus extiterit adnotatus in libro Camerarij, qui in libro Notarij non fuerit repertus, & per duos saltē Consules in scriptis mandatum non esset ut solueretur, nullatenus fides dicto libro Camerarii adhibeatur. et finito eius officio, infra octo dies immediate sequentes de receptis solutis & administratis per eum defensoribus Artis rationē reddere

debeat, & teneatur ſub pœna uiginti ſcutorum, Cameræ Artis applicandorum, in qua per dictos DD. defenſores cõdemnari debeat: et nihilominus computum reddere teneatur. facto autem calculo, ſi reperiretur penes eundem Camerarium aliquid ſupereſſe de prouentibus ad Cameram prouentis, totũ id quod ſupererit prædictus Camerarius teneatur, & debeat ſtatim ſuo in dicto officio ſucceſſori aſſignare, infra octo dies poſt factum dictum calculum immediate ſequentes, ſub pœna quadrupli eius, quod repertum fuerit ſupereſſe: in quo quadruplo dicti defenſores teneantur talem Camerarium contemptorem condemnare, & condemnatum ad ſoluendum iuris & facti remediis opportunis cogere. & ſi uoluerit ſe de aliquo in Curia Conſulum reclamare, non audiatur, donec pœnam ſoluerit, computum dederit, & reſiduum ſatisfecerit. et ſi audiretur, proceſſus in eius fauorem facti, & faciendi, ſint ipſo iure nulli: & quãdocumque coram quocumque Iudice dici poſſit de nullitate, & nullo modo reualidentur, niſi præmiſſis adimpletis: quibus ſatisfactis, proceſſus ipſo facto efficiantur ualidi, nec ulterius ualeat dici de nullitate.

De imbuſſulatione officialium. *Cap.* XVI.

ITEM quod Conſules dictæ Artis, qui ultimi reperientur imbuſſulati, in principio menſis Decemb. teneantur uocari facere dictos quatuor defenſores

defenſores per mand. Cu. Cap. ad imbuſſulationem officialium dictæ Artis faciendam pro certo loco & hora, domi dimiſſis copiis: & ſi uocati ultra duas tertias partes nõ uenient, citentur ſimiliter pro alio die domi dimiſſis copiis: & ſi ſimiliter nõ uenient ultra duas tertias partes, iterum ſimiliter citetur: & ſi acceſſerint duæ tertiæ partes, uel nõ, ſed ſaltem ſit medietas uocatorum, dictam buſſulã pro tribus annis integris ad plus dicti Cõſules & defenſores facere teneantur, ac poteſtatem habeant imbuſſulationem prædictã pro dicto tempore faciendi & ordinandi, & talis ordinatio taliter factã & ordinata ualeat, & teneat, ac perinde obtineat roboris firmitatem, ac ſi facta & ordinata eſſet per totam uniuerſitatem dictæ Artis: nõ obſtantibus quibuſcũque ſtatutis ſeu capitulis dictæ Artis aut conſuetudinibus, & alijs quibuſcumque huic ſtatuto quomodolibet contrariis uel aduerſis: ita tamen quod non poſſint aliquem ad aliquod officium Artis huiuſmodi eligere aut imbuſſulare, qui de dicta Arte non fuerit a ſtatuto comprehenſus. et ſi ſecus fecerint, talis electio aut imbuſſulatio de illo, qui de Arte huiuſmodi non fuerit, facta uel ordinata non ualeat. Quas quidem imbuſſulationes, uel earum aliquam, poſtquam ſicut præmittitur factæ fuerint & ordinatæ, nullus audeat uel præſumat rumpere, tollere, deſtruere, aut uiolare, ſub pœna uiginti quinque ſcutorũ auri, Cameræ dictæ Artis applicandorum pro quolibet cõtrafaciente, & uice qualibet,
 & de

& de facto auferendorum per Consules dictæ Artis, qui in talibus delinquentes possint, teneatur, & debeant omni tempore & sine aliquo processu punire; hoc tamen addito, quod, si dicti Consules & Defensores in faciendo dictam imbussulationem adinuicem fuerint quoquo modo discordes, tunc maior pars eorum, qui fuerint præsentes, sufficiat ad imbussulationem huiusmodi faciendam, & dictam imbussulationem facere possit, prout eidem maiori parti uidebitur. et quidquid per dictam maiorem partem in prædictis & circa prædicta factum & ordinatum fuerit, perinde ualeat, & teneat, ac si per omnes dictos Cõsules & Defensores factum & ordinatũ foret.

De modo eligendi officiales in locum impeditorum, uel mortuorum. Cap. XVII.

ITEM quod si in aliqua electione seu tracta officialium dictæ Artis, aut postquam fuerit facta electio, seu extractio, aliquis officialis deficeret, aut is, qui extraheretur, non esset de dicta Arte, seu, qui extractus fuerit, esset mortuus, aut absens, uel aliter impeditus, aut se absentaret, aut moreretur, uel aliter fieret quo minus dictum officium exercere posset, Consules dictæ Artis, qui in dicto officio erunt, in locum illius alium eligere, uel commutare, seu subrogare quanto citius teneantur, ac possint, & potestatem habeant plenariam in prædictis faciendi, ordinãdi, & disponendi, prout eorum

discretioni uidebitur: & hoc nõ uendicet sibi locum quando officiales, quos scioltos appellant, imbussulati essent: quoniam eo casu uolumus quod sciolti huiusmodi extrahantur.

De potestate data Consulibus disponendi in statutis. Cap. XVIII.

ITEM quod si aliqua fuerint in dicta Curia a scutis sex infra peragenda, aut terminanda, de quibus præsentia statuta non disponerẽt, Consules dictæ Artis, qui pro tempore fuerint, habito colloquio & deliberatione aliquorum uirorum de Arte, super illis possint & ualeant secundum eorum discretionem procedere, agere, & terminare: de qua deliberatione patere debeat ex actis Notarii dictæ Curiæ.

De festo Assumptionis beatæ Mariæ. Cap. XIX.

ITEM quod illi Consules, qui fuerint in dicto festo beatæ Mariæ, teneantur, & debeãt facere & ordinare festum huiusmodi cum omni honore & ueneratione, prout melius & honorabilius poterunt, ac fieri facere duo dopleria, & alia necessaria, prout hactenus Camera Artis consueuit.

De ordine

De ordine seruando in collecta pro festo Assumptionis beatæ Mariæ, salario Assessoris, & alijs peragendis. Cap. XX.

ITEM quod collectio pecuniarum taliter ordinetur & fiat, uidelicet quod Consules dictæ Artis de tracta mensis Iunij teneantur & debeant colligere, & exigi facere quolibet anno ab hominibus dictæ Artis pro dicto festo faciendoq;, salario Assessoris soluendo, & alijs Artis necessariis peragendis in hunc modum, uidelicet iulios quatuor a qualibet persona habente aliquam possessionem terrarum, & animalia: ab illis uero, qui tantum possessionem, & non animalia, uel animalia, & non possessionem habuerint, iulios duos singulis annis: necnon a portitoribus grani pro quolibet iulios duos: a quolibet argasterio lignorum iulios duos: a quolibet magazeno lignaminum iulios duos: a quolibet uenditore ordei ad minutum iulios duos: & sic quilibet de prædictis anno quolibet soluere teneatur: hoc addito, quod si plures fratres essent qui communiter uiuerent, non teneantur nisi unam tantum facere solutionem anno quolibet: si uero separatim uiuerent, quilibet dictorum fratrum per se soluere teneatur.

De recu-

De recusantibus soluere pro festo, & Assessore.
Cap. XXI.

ITEM quod quilibet Arti huiusmodi subiectus, & quicumque alius, qui forum dictæ Artis quomodolibet sortiretur, teneatur, & debeat secundum modum prædictum singulis annis soluere. si quis autem, ut præmittitur, non soluerit, non audiatur in aliquo, si uoluerit in dicta Curia cótra aliquem ius petere: & si audiretur, processus in eius fauorem facti sint ipso iure nulli: & quádocumque corá quocumque Iudice, etiam ecclesiastico, de nullitáte dici possit, nec possint reualidari, nisi soluto quadruplo: quo soluto, efficiantur ipso iure ualidi, nec ulterius dici possit de nullitate, & nihilominus ad soluendum, ut supra, cogi possint.

De ijs, qui intelliguntur esse de Arte, & qui non possunt forum renunciare. Cap. XXII.

ITEM Matriculam, quæ de hominibus Artis antiquitus fieri solebat, cassantes & annullantes uolumus quod omnes personæ, cuiuscumque status, gradus, aut dignitatis existant, intelligátur esse de Arte Agriculturæ, qui aliquod exercitium de exercitiis dictæ Artis, & ad ipsam Arté pertinentibus, faciunt, & administrát, per se, uel alium, seu alios eorum nomine. Item & illi, qui aliquá possessionem, uel casale, seu pedicá, aut balsolum terræ,

aut ſiluam, nemus, pantanum, uel pratum, aut quæcumque animalia quadrupeda pro dictæ Artis exercitio habuerint, necnõ omnes & ſinguli, eorum opera & labores impendentes in aliquo exercitio dictæ Artis, uidelicet ſeminãdo quodcumque bladorum, leguminũ, uel frumentorum genus, aut colendo, & cultiuando terras quomodolibet pro prædictis, mundando, ſeu metendo, aut falciando, coadiuuando, tragliando, aut deferendo blada, legumina, aut frumenta, animalia tenendo & cuſtodiendo, ipſaque uel aliquod eorum, aut lanam, caſeum, ſeu quoſcumque alios fructus animalium, & caſalium, aut poſſeſſionum prædictarum emendo, aut uendendo, aut quoduis aliud exercitiũ in prædictis & circa prædicta faciẽdo, ita quod omnes & ſinguli, qui in prædictis & circa prædicta & inde pendẽtibus ab eiſdem aliquod exercitium fecerint, necnon bubulci, uaccarij, bubalarij, carrarii, iumentarii, gargarii, pecudarii, caprarii, porcarii, caſenghi, aſinarii, mulaterii, buttari, & alii quicumque animalium paſtores, & cuſtodes etiam tenimentorum, ſeu guardiani, quocumque nomine nuncupati, mundatores, ſementatores, lignorum inciſores, & habentes magazena lignaminum, ſtirpatores, meſſores, adunatores, tragliatores, furcinatores, & uecturales frumentorum, aut bladorum, ſeu ſtraminum quorumcumque, & tenimentorum cultores, fenorum ſecatores, necnon portitores grani habentes argaſteria; menſuratores

frumen-

frumentorum, & leguminum, uenditores ordei ad minutum, de Arte prædicta omnino esse censeantur, qui non possint forum dictæ Artis super rebus prædictis quomodolibet declinare, immo foro & iurisdictioni Curiæ Artis prædictæ, occasione dictarum rerum & cuiuslibet earum, intelligantur esse omnino suppositi & subiecti: quibuscumque in contrarium editis etiam statutis Vrbis & aliarum artium Vrbis & priuilegiis Doganerio Doganæ pecudū & affidatis ab eo concessis, uel concedendis, non obstantibus.

Super quibus rebus Consules possint iurisdictionem exercere. *Cap.* XXIII.

ITEM quod Consules dictæ Artis, qui pro tēpore fuerint, possint, & ualeant procedere, cognoscere, & terminare, ac iurisdictionem habeant & omnimodam potestatem procedendi, cognoscendi, & terminandi inter homines dictæ Artis, cuiuscumque gradus, status, condicionis, aut dignitatis existāt, & quoscūque alios, qui aliquid de rebus pertinentibus ad ipsam Artem quomodolibet exercerent, uel in ipsis quomodolibet se immiscuerint, de omnibus & singulis ac quibuscumque rebus, seu negotiis ad Artem huiusmodi pertinentibus, & specialiter de & super quibuscumque animalibus tam grossis, quam minutis, apibus & aluearijs, casalibus, terris, pratis, pascularijs, & aliis quibuscumque possessionibus ad Artem ipsam pertinentibus, necnon

locationibus, & uenditionibus caſalium, herbarum, glandium,& animalium quorumcumque,& eorum pretiis,ſocitis, ſtaglis, melioramentis,herbis,paſcuis, ſpicis, feno, frumentis, bladis, leguminibus, glandibus, caſtaneis, ſiluis, lana, caſeo, lacte, & aliis fructibus quibuſcumque poſſeſſionum & animalium prædictorũ, meſſionibus, tritaturis, forcinatoribus, uecturis, falciaturis, ſementationibus, ac mundaturis, & aliis operibus quibuſcũque neceſſariis ad prædicta, necnon diuiſionibus & confinibus dictorum caſalium & animalium prædictorũ, & pretiis eorundem, ac pro pretio animalium, etiam contra macellarios, pro pretio grani contra furnarios, & portitores, & contra quoſcumque alios ementes & uendentes aliquid de contentis in ſtatuto, etiam quod uenditio fiat ad minutum, necnon de ſalariis paſtorum, aliorumque famulorum,& operariorum huiuſmodi rebus inſeruientium, ac etiam de damnis datis in herbis, glandibus, caſtaneis, ſpicis, bladis, pratis, & paſculariis, ſiluis, ſtirpariis, furtisque rerum ad dictam Artem pertinentium, uineis,cannetis,& de lignaminibus in magazenis uel extra exiſtentibus, & etiã de carbonibus & carbonariis, ac cuſtodibus tenimẽtorum, ſeu guardianis eorum ſalarii, & de omnibus & ſingulis aliis, quæ ad dictã Artem pertinere noſcuntur, & de rebus dependentibus ab eiſdem, & eorum occaſione,& in caſibus in huiuſmodi ſtatuto expreſſis: nõ obſtãtibus, quod ii,cõtra quos procederetur,
non

non essent de Arte huiusmodi: ita quod super prædictis rebus, quas omnes ad dictam Artem statuimus pertinere, uel aliqua earum, & earum occasione non possit aliquis forum Curiæ dictorum Consulum aliqualiter declinare, sed in & super prædictis Curia dictorum Cōsulum omnibus sit & esse debeat competētes forum, & in dicta Curia quilibet super prædictis agere & respondere teneatur: non obstātibus quod de dicta Arte non essent, seu si aliter forte esset per statuta aliarum artium in cōtrarium dispositum: & nullus Iudex ordinarius Vrbis de prædictis ipsis Cōsulibus inhibere ualeat, & inhibendo inhibitiones sint nullæ: & illis Consules & partes non teneantur parere: & illis & contrauentionibus, & incursu pœnarum in dictis inhibitionibus contentis, non obstantibus, in Consulatu procedi possit sine uitio attentatorum.

De modo procedendi in causis ciuilibus in quibuscumque summis. Cap. XXIIII.

ITEM quod in causis ciuilibus cuiuscūq. summæ citetur Reus una die pro alia per mand. Cu.Cap.personaliter, uel ad domum, cum dimissionibus copiæ ad respondendum petitioni pro prima, & ponat Actor relationem, & faciat petitionē suam uerbalem, quam aliter in scriptis, nisi uoluerit, tradere non teneatur, in qua sibi debitam quantitatem, & qua de causa debeatur, exprimere teneatur. Si Reus non cōparuerit, citetur pro secūda: citatione

 seruata

ſeruata citetur pro tertia, & tradi mandatum: & tertia huiuſmodi citatione deſcripta una cum prædictis alijs citationibus apud acta Notarij cõtra dictũ Reũ non comparentem mandatum deauferendo ſummã petitam & expenſas tradatur. Si uero Reus comparuerit, expenſasque contumaciales refecerit Actori, mandatum huiuſmodi, firma remanẽte executione, quatenus facta foret, reuocetur, & in ſuis defenſionibus audiatur. Sin autem rem petitam confiteatur, quindecim dierum currentium terminus ad eam ſoluendam ei ſtatuatur: quibus elapſis, & ea nõ ſoluta, contra ipſum ad ſoluẽdum iuxta formam termini ſemel citatum, mandatum reale & perſonale detur. ſed ſi Reus comparuerit, & copiã petitionis ſibi dari petierit, ea ſuis expẽſis tradatur, & eam dicta ſequenti die recipere & reluere teneatur. & alia ſequenti die iuridica hora cauſarum litem conteſtari, & dictæ petitioni reſpondere teneatur: alias ex tunc lis abſque aliqua citatione habeatur ſine alicuius Iudicis miniſterio pro conteſtata, quæ reſponſio & conteſtatio retardari non poſſint per alicuius exceptionis obitum etiam litis ingreſſum impediẽtis: ſed ſi quas habuerit Reus exceptiones, poſt dictam reſponſionem diſcutiendæ reſeruentur, & ipſo iure huius ſtatuti beneficio reſeruatæ eſſe intelligantur. ſi uero petita Reus negauerit, aut ex lapſu termini ad reluendum copiã, ut præmittitur, negatio pro facta habeatur, terminus octo dierum utiliũ partibus præfigatur, infra quos teneantur

earum

earũ probationes facere per omne genus probationis præterquam instrumentorum publicorum & cedularum priuatarum, quæ produci possint quandocumque ante sentẽtiæ prolationem. Quibus elapsis si petatur, publicetur processus, & trium dierum utilium terminus ad opponendum contra personas & dicta testiũ a die habitæ uel oblatæ copiæ eorundem statuatur, & eis elapsis ad definitiuam procedatur sententiam. Possint autem dicti Consules, & in eorum absentia Assessor, Camerarius, uel Notarius, pro tempore existentes, quando eis uidebitur, dictum terminum probatorium ad quinque alios dies utiles semel prorogare: possitque etiam Actor, si ei placuerit, citari facere Reum ad respondendum petitioni, & illam admitti, quam Consules, Assessor, Camerarius, uel Notarius in eorum absentia si & in quantum admittere debeant, et die sequenti Reum citari facere ad contestandum, contestarique uidendum litem, ac iurãdum, iurarique uidendum de calumnia: alias pronuntiari, litem haberi pro contestata, & iuramentum calumniæ haberi pro præstito: & sequenti die iuridica, si Reus non cõparuerit, uel iurare de calumnia & litem contestari neglexerit, Actor ex parte sua iuret de calumnia, & litem contestetur: quod iuramentum possit præstari per procuratorem, si principalis sit absens a Consulatu: & Consules, seu in eorum absentia Assessor, Camerarius, uel Notarius in contumaciam non iurantis nec contestantis

pronun-

pronuncient litem haberi pro cõtestata, & iuramentum calumniæ pro præstito. quo facto, ad termini præfixionem & causæ expeditioné procedatur, ut supra: & prima instantia nullo temporis cursu pereat, statutis Vrbis, ceteris iuribus & legibus non obstantibus: & contra condemnatú ut supra ad executioné realem & personalé procedatur, prout elegerit Actor. Quod si quando, ut a calumniatoribus fieri cognouimus, aliquis conuentus calculari petierit, tunc ex præsumpta confessione uolumus ipsum ulterius ad negandum petita admitti non debere, sed unica citatione ad calculandum præuia, si calculare in iudicio cessauerit, mandatum executiuum, ut supra, pro summa per Actoré seu eius legitimá personam medio iuramento credulitatis calculanda, alia citatione præmissa ad soluendum iuxta calculi Actoris formam relaxetur: a quo nó nisi, ut infra dicetur, de executione instrumentorum reuisio peti possit.

De executione instrumentorum, & apocarum priuatarum. Cap. XXV.

Item si quis haberet aliquod publicum instrumentum contra aliquem super aliqua pecuniarum quantitate, uel re ad Artem huiusmodi pertinente, super qua uoluerit in Curia dictorum Consulum executionem dicti instrumenti petere: quo casu citari faciat Reum ad uidédum productionem instrumenti, cuius executionem petere intendit

Actor,& pronuntiari, illud executioni man dandum pro quantitate, quam habere intendit, quæ in actis exprimatur. cuius citationis relatione facta, dictus Actor teneatur dictum instrumentum in publicam formam exhibere: & si Reus contendere uolens copiam dicti instrumenti petierit, ei dicta copia tradatur suis expensis, quam copiam Notarius dictæ Curiæ eidem tradere teneatur infra duos dies a die petitionis prædictæ: & etiam si non comparuerit, in utroq. euetu statuatur terminus dicto Reo quinque dierũ utilium ad opponendum & probãdum quidquid potest cõtra instrumentum prædictum: qui terminus sit etiam Actori communis, si quid forte pro ipsius Actoris parte probandũ esset.contraq. publica instrumenta nulla possit opponi exceptio, nisi dumtaxat falsitatis, usurarum, satisfactionis, aut pacti de non petendo perpetuo, uel ad tempus. super alijs autem nullatenus audiatur opponens. elapsis autem dictis quinque diebus utilibus, si aliquid nõ fuerit oppositum, aut oppositum & nõ probatum, ad sententiã & pronuntiationem super instrumẽtis productis, seu mãdati executiui realiter & personaliter exequendi relaxationem procedatur. si autem oppositum & probatum fuerit, tunc, si ab altera partium petatur, procedatur ad publicationem testium cum termino duorum dierum utilium ad opponendum & probãdum cõtra personas & dicta testium examinatorum, & deinde ad sententiam seu mandati executiui relaxationem

xationem procedatur, ut supra: & quod di-
de publicis instrumentis, intelligatur etiam de apo-
cis priuatis scriptis, seu subscriptis manu illius, con-
tra quem executio petitur: in quarum executione
idem modus & forma per omnia obseruetur. Sed an-
tequam dictæ apocæ executioni mandentur, seu exe-
cutioni demandandas esse pronuntietur, debeant,
parte, contra quam producuntur, citata, recognosci
per duos testes: & quando per duos testes illas reco-
gnosci non contingat, citetur bis Reus ad reco-
gnoscendum apocam eius manu scriptam, & sub-
scriptam: alias pronuntiari, haberi pro recognita: si
non comparuerit, pronuntietur apoca haberi pro
recognita, nisi ad primam diem cum intimatione il-
lā recognouerit uel negauerit: quo termino elapso,
& nihil opposito releuanter, apoca habeatur pro re-
cognita, ac si per duos testes recognita fuisset: & de-
inde ad expeditionem, ut supra, procedatur. A qua
sententia, seu mandati executiui relaxatione, nulla
detur reuisio, nisi facto actuali deposito summæ iu-
dicatæ penes idoneum campsorem infra biduum a
die petitæ reuisionis, etiā si Actor non requisiuerit:
alias causa ipso iure remaneat deserta: & ad execu-
tionem, ut supra, absque aliqua alia ipsius desertio-
nis pronuntiatione, seu declaratione procedatur:
quæ reuisio peti possit infra octo dies a die sententiæ
latæ seu mandati relaxati: quæ locum non habeant
in obligationibus in forma Cameræ, quando ea uia
procceditur

proceditur: in quo casu propter debiti cõfessionem appellari non possit, nec reuisio peti.

De modo procedendi a decem scutis infra. *Cap.* XXVI.

SI AVTEM causæ fuerint decem scutorum, & ab inde infra, tunc citetur Reus modo, quo supra, ter: & si non comparuerit, cõtra eum relaxetur mãdatum de auferendo; quod per refectionem expensarum, firma remanente executione, quatenus facta fuerit, & lite contestata, & iurato de calumnia, reuocetur. Et si Reus petita confiteatur, detur ei terminus decem dierum currentium ad soluendum: quibus elapsis, citato Reo ad soluendum iuxta formam dicti termini contra eum detur mandatum reale, ac etiam personale, si summa confessa excesserit summam quinque scutorum. Si uero Reus negauerit, tũc præfigatur partibus terminus quinque dierum utilium ad probandum, & probatum habendũ per omne genus probationis, præterquã instrumentorum publicorum & cedularum priuatarum, quæ quandocumque ante sententiam produci possint. quibus elapsis, si petitum fuerit, publicentur processus, & dicta testium: & terminus duorum dierum ad opponendum contra personas & dicta testium statuatur: & eis elapsis, ad causæ expeditionem procedatur, ut supra.

E De

De causis mercedum. Cap. XXVII.

ITEM statuimus & ordinamus, quod famuli, pastores, & alii mercenarii Artis huiusmodi, qui suos patronos & conductores pro mercede tam hominum quã animalium & uecturarum conuenire uolunt, teneãtur iuxta stylum Curiæ illos citari facere, & penes Notarium Artis petitionẽ uerbalem formare cum iuramento calumniæ, quod ea, quæ petunt, non animo calumniandi sed debite petunt. et Reus sic citatus, ad aliquam comparitionem, seu litis contestationem non admittatur, nisi prius in manibus Notarij iurato de calumnia, quod ea, quæ dicit, sunt uera, & non animo calumniãdi dicat. ac facto actuali deposito in pecunia numerata, aut auro, uel argento, & præstito iuramento, ac facto deposito, Consules pro tempore existentes summarie, non aliter, tela iudiciaria seruata, sola facti ueritate inspecta, causam terminare teneantur.

De deputatione Curatorum Minoribus. Cap. XXVIII.

ITEM uolumus, quod in causis quomodolibet coram Consulibus contra minores pupillos, & infantes, seu pro eis & ad eorum instantiam uertentibus, seu pro tempore agitandis, citatis ter supradictis ad comparendum legitime coram dictis Consulibus, & non cõparendo, cõtra eos,

etiam

etiam si sint infantes, non petentes & inuitos per dictos Consules ad deputationem Curatoris ex officio deueniatur: & etiam minoribus comparentibus, & per Consules petentibus eis de Curatore prouideri, Consules teneatur de Curatore prouidere, & de processibus fiẽdis contra huiusmodi Curatores: propterea nec coram dictis Consulibus, nec coram aliquo alio Vrbis Iudice dici possit de nullitate.

De suspectis, & fugitiuis. *Cap.* XXIX.

ITEM quod si aliquis de dicta Arte aliquam actionem haberet, seu habere prætenderet contra aliquem, quem assereret esse suspectum, & fugitiuum, & id, quod habere prætenderet, esse de rebus pertinentibus ad dictam Artem, Consules dictæ Artis teneantur & debeant ad partis petentis instantiam apodixam, siue mandatum de capiendo concedere cõtra dictum sic suspectum, quod alterum de tribus faciat, hoc est aut satisfaciat de petitis, aut idonea pignora deponat, petitam quãtitatem ualentia, aut idonee satisdet de stando iuri & iudicatum soluendo super re petita ab eodem: constito eis prius per instrumentum, aut duos testes, uel saltem unum, cum iuramento partis, aut aliam fidem, iuxta discretionem Consulum, de debito, pro quo hoc petitur, & per partem instantem iuratum fuerit ipsum Reum non habere stabilia, uel mobilia æquiualentia, & de fuga suspectum.

 De cita-

De citatione contra non habentes domicilium. *Cap.* XXX.

ITEM, quod famuli, seu pastores, cũ aliquo suo patrono seu domino permanentes, seu alij, qui proprium in Vrbe domicilium non haberent, si in dicta Curia per aliquos conueniri con tingat, citentur personaliter, si apprehendi poterint: sin autem, in domibus patronorum, seu dominorum eorum, uel alijs locis, ubi pernoctare soliti sunt, & ad ualuas Curiæ Cõsulatus ad quoscumque actus iudiciarios, etiam ad sententiam usque ad integram & finalẽ executionẽ. & casu quo personaliter apprehen sus, & ad constituendum domicilium & procuratorem citatus, procuratorem reperibilem & acceptantem non constituerit, & domicilium non elegerit; tunc contra talem citatum decernatur processus per affixionem ad ualuas Curiæ Consulatus, & procedatur ut supra: & citationes de eis, ut præmittitur, fien dæ perinde ualeant, & perpetuo obtineant roboris firmitatem, ac si ad domos solitæ habitationis eorũ, si illas haberẽt, legitimæ factæ forent. Et citatio facta cõtra corporales & gregarios alicuius societatis forẽsium & aduenarum, seu in casa, uel capãna ipsorum, officiat etiam omnes socios, dominos, etiam famulos, nec dici possit de nullitate.

De modo

De modo procedendi contra forenses de districtu Urbis. *Cap.* XXXI.

ITEM uolumus quod forenses, necnon habitantes, & domicilium habẽtes extra Vrbem infra XL. milliaria, qui est districtus Vrbis, citentur edicto Consulum, eorum sigillo sigillato, quod infra terminum trium dierũ a die executionis dicti edicti proxime sequentis compareant in Curia Consulum responsuri de iure Actori super quãtitate, uel re, quam intendit petere ab eisdem: quam quantitatem, uel rem cum causa, propter quam uoluerit petere, in ipso edicto exprimere teneatur Actor: & in dicto termino procuratores reperibiles & acceptãtes ac domicilium in Vrbe, ubi uolunt citari, cõstituere & eligere debeant, cum comminatione, quod si nõ comparuerint, responderint, & procuratores & domicilium non deputauerint, contra eos procedetur per affixionem ad ualuas Curiæ Consulatus usque ad sententiam inclusiue. et si contumaces fuerint, ad instãtiam Actoris reproducto edicto prædicto, executo per Mandatariũ Capitolinum personaliter, uel ad domum solitæ habitationis dimissa copia, uel affixa contra Reum, uel in platea loci seu castri habitationis, si personaliter uel domicilium reperiri non poterit, decernatur processus per affixionẽ ad ualuas Curiæ Consulatus Artis huiusmodi, & deueniatur ad litis contestationem, & successiue ad alios actus, pro ut in Capi-

in capitulo uigesimo tertio, De modo procedendi in causis ciuilibus cuiuscumque summæ, cótinetur. Si uero Reus in termino, uel alias quãdocumq. ante sententiam comparuerit, refectis expensis contumacialibus, in suis defensionibus audiatur. Si uero post sententiam, tunc parito iudicato, similiter in suis defensionibus audiatur, & tunc procedatur secundum formam dicti capituli uigesimi tertij.

De modo procedendi contra forenses extra districtum. Cap. XXXII.

ITEM quod si quis ciuis Romanus, uel districtualis, Vrbis, uel districtus incola, habere prætenderet actionem aliquam cõtra aliquẽ forensem, extra Vrbis districtum habitãtem ultra XL milliaria, super aliquo dãno dato, seu causa criminali in dicta Vrbe, uel eius districtu, seu cõtractu de rebus spectantibus ad Artem, super quo, seu qua uoluerit in Curia dictorum Consulum experiri, ad citationẽ & processus contra dictum forensem taliter procedatur, uidelicet quod ad petitionẽ Actoris fiat edictum Consulum citationis, cum quo dictus forensis citetur per mand. Cu. Cap. uel publicum præconem ad sonum tubæ die lunæ in platea Cãpi Floræ, die Mercurij tunc proximo, in foro Agonis, & die Iouis & Veneris tunc sequentis in Campo Boario: in quo edicto dicto forensi XXX dierum terminus statuatur tũc proxime futurorum ad comparẽdum in dicta Curia

respon-

responsuro de iure dictō Actori super re uel quantitate in edicto huiusmodi exprimēdo cum expressione summæ, & causæ, quæ petitur per Actorē, de qua fiat uerbalis petitio apud Acta Notarii dictæ Curiæ: & quod infra eundem terminum debeat procuratorem reperibilem, & acceptantem, uel domicilium, ubi uult citari, constituere, & deputare, cum commi natione, quod si infra dictum terminum non cōparuerit, procuratorem uel domicilium non deputauerit, post lapsum dicti termini cōtra eum procedetur per affixionem ad ualuas Curiæ Consulatus. Et si contumax fuerit, ad instantiam Actoris reproducto edicto, modo quo supra executo, contra Reum decernatur processus per affixionem ad ualuas Curiæ Consulatus: & Actor illum citari faciat ad respōdendum petitioni pro prima: & procedatur prout in capitulo decimo octauo, De modo procedendi in causis ciuilibus cuiuscumque summæ. Et si infra dictum terminum aliquis pro eodem Reo uoluerit comparere, & pro eodem de stando iuri & iudicatum soluendo idonee cauere, taliter comparēs ad eius defensionem per Cōsules admittatur, & procedatur in causa, ut in dicto decimo octauo capitulo continetur. Si uero sic citatus, uel alter pro eo non comparuerit, cōtra eum procedatur, ut supra dictum est. sed si post sententiā quādocumq. Reus cōparuerit, & expensas litis Actori refecerit, idoneeq. cauerit de stando iuri, & soluendo iudicatum super re petita, in suis defensionibus

audiatur

audiatur: & terminus quindecim dierum utilium ad probandum, & probatum habendum quidquid uoluerit, peremptorie ſtatuatur: quo elapſo, ſi petatur, publicetur proceſſus, & trium dierum utilium terminus ad opponendum contra perſonas & dicta teſtium aſſignetur: quibus elapſis, ad definitiuam procedatur ſententiam.

De executione contra forenſes de diſtrictu. Cap. XXXIII.

ITEM quod Conſules dictæ Artis teneãtur & debeant ad requiſitionem petentium executionem facere contra forenſes diſtrictus Vrbis in Curia ipſorum condemnatos, mãdando Communitati ciuitatis, caſtri, ſeu uillæ, aut loci, unde fuerit cõdemnatus, per mand. Cu. Cap. dimiſſa copia, in ualuis eccleſiæ dicti loci, quod infra terminum quinque dierum debeant cogere cũ effectu realiter & perſonaliter, ac alijs remedijs opportunis dictũ ſic condemnatum ad ſatisfaciendum Actori de omni eo, in quo Actori prædicto appareret in ſententiam huiuſmodi condemnatus, ſub pœna centum ſcutorum, Cameræ dictæ Artis applicandorum: quod ſi nõ fecerit, elapſo dicto termino iterum modo prædicto peremptorie moneatur, cum comminatione, quod ſi infra triduum effectualiter non coegerit debitorem ſatisfacere creditori, contra ipſam Communitatem, homines, & bona eiuſdem ad executionem dictæ

ſummæ

ſummæ procedetur. quibus elapſis, Conſules contra ipſam Communitaté, homines, & bona ad executionem uſque ad effectualem ſatisfactionem procedere teneantur.

Quod nullus audeat ſe in alia Curia reclamare. *Cap.* XXXIIII.

ITEM quod nulla perſona, cuiuſcumque ſtatus, gradus, ordinis, uel conditionis, aut dignitatis exiſtat, audeat uel præſumat ſe in aliqua alia Curia reclamare, aut litigiú, ſeu cauſam mouere de rebus prædictis, aut aliqua earundem uel earum occaſione. Et quod Iudex nullus ordinarius Vrbis de rebus pertinentibus ad Artem, quouis quæſito colore, ſe intromittat, ſed cauſæ huiuſmodi, corá aliis Iudicibus pẽdentes quandocumque reaſſumantur propter DD. Conſules in eo ſtatu, & terminis, in quibus reperiũtur: & ipſis Iudicibus ac partibus ſub pœnis arbitrariis inhibeatur: quam pœnam contrafacientes irremiſſibiliter ſoluere teneantur. Et Conſules pro tempore exiſtentes a contrafacientibus exigere teneantur.

Quod credatur fidei Dohanæ. *Cap.* XXXV.

ITEM ſtatuimus & ordinamus, quod fidei Notarij Dohanæ Carnium, quando in ea exprimitur, emptorem ſoluiſſe Dohanam, cum dicto unius teſtis, adhibeatur plena fides, ac ſi eſſet

publicum instrumētum: contra quam exceptionem non habitorum dari non possit, & secundum prædicta Consules eorum sententias ferre teneantur.

De responsione articulorum. *Cap.* XXXVI.

ITEM, quod in omnibus causis, in quibus articuli, seu positiones aliquæ producuntur, teneatur producens illos medio iuramēto, si id Reus petierit, dare, & pars, contra quam producuntur, quandocumq; durante termino probatorio producantur, teneatur illis per uerbum credit, uel non credit, si ab aduersa parte petatur, simpliciter medio iuramento sufficienter respondere infra terminum in monitione desuper facienda præfigendum: alias post dicti termini lapsum parte citata, dictæ positiones & articuli per Consules haberi pro confessatis, & Reus pro confesso, prout sibi deterius erit, desuper pronuncietur: de quibus articulis & positionibus copia Reo nullatenus tradatur, nec ostendatur, donec responderit.

De iuramento super partito. *Cap.* XXXVII.

ITEM quod in quacumque causa cuiuscumq. quantitatis, si aliqua partium uoluerit alteri partitum facere de iurando aut referendo, possit & ualeat dictum partitum facere, & Consules dictæ Artis teneantur & debeant aliam partem cogere ad recipiendum dictum partitum, uidelicet quod

aut

aut iuret aut referat facienti partitum iuramentum. Et si illa pars, cui dictum partitum factum fuerit, ipsum partitum recusauerit, nec iurare uel referre uoluerit, tunc Consules teneantur illi iuramentum deferre, qui dictum partitum fecerit. & similiter fiat, si ille, qui citatus fuerit ad recipiendum dictum partitum, non comparuerit. quod iuramentum sit & esse debeat decisorium, & nullo tempore possit in aliquo retractari: sed Consules dictæ Artis debeât statim ad sentẽtiam procedere absoluendo Reum, si iurauerit se ad petita non teneri, uel mandatum relaxandum contra Reum, si Actor iurauerit eũ sibi in aliqua quãtitate teneri.

De admissione iurium. Cap. XXXVIII.

ITEM quod omnia acta, ac quæcumque iura, petitiones, protestationes, articuli, & omnia alia in causis coram Consulibus producenda, Consules parte, quam contra producuntur, ad hoc legitime citata, admittant, si & in quantum admittenda ueniant de iure, saluo iure impertinentiũ, & non admittendorum, cæterisq. exceptionibus partis saluis: quæ omnia discutiantur ante prolationem sententiæ taliter quod pronuntiando in causa intelligantur omnia fuisse discussa, licet in sententia aliqua de præmissorum discussione mentio facta non fuerit: nec a tali, uel simili interlocutoria detur appellatio uel reuisio.

De socijs, qui in solidum conueniri possunt. Cap. XXXIX.

ITEM quod omnes socii cuiuscumque exercicii de rebus ad Artē pertinentibus teneātur dominis rerum eisdem uel alicui eorum uēditarum uel locatarum, ad eorum partem pertinentium, uel famulis, qui eisdem uel alteri ipsorum in cōmuni exercitio inseruiuerint, in solidum satisfacere, etiam quod omnes non interuenerint in emptione uel locatione aut dictorum famulorum conductione, quibuscumque non obstantibus.

Quod credatur scripturæ librorum hominum Artis. Cap. XL.

ITEM si quæstio esset inter aliquē de Arte huiusmodi, & famulum, seu pastorem eius, super tempore deseruito, & seruiendo, quantitate salarij, & solutione, seu mutuo factis per dictū de Arte dicto eius famulo, seu pastori, dum ad sua seruitia permanserit, credatur scripturæ librorum dicti patroni cum iuramento ipsius, qui scripserit de omnibus supradictis. & hoc intelligatur, quando in dicto libro aliqua manifesta suspitio non haberetur. de qua suspitione stetur arbitrio & iudicio Consulum.

De modo

De modo procedendi in damnis datis. *Cap.* XLI.

ITEM quod liceat cuicumque domino tenimentorum, herbarum, pratorum, feni, segetum, spicarum, bladorum, leguminum, glandium, castanearum, lignorum in siluis stirparijs, aut alibi existentium, uel eorum famulis, custodibus, uel agentibus quibuscũque, quoscumque homines seu personas, ac quæcumque animalia, damnum eis quomodolibet super prædictis uel aliquo prædictorum inferentes, seu inferentia, pignorare, & pignorari facere, ac pignus, seu signum accipere, ac dicta animalia capere, remittere, & retinere, siue in totum, siue in partem libere & impune, dummodo dictus inuentor teneatur & debeat omne pignus, quod acceperit, in manibus & Actis Notarij Curiæ effectualiter cõsignare infra octo dies immediate sequentes, a die captionis huiusmodi computandos: sed si animalia remissa uoluerit retinere, teneatur inuẽtor seu dominus damnificati huiusmodi retentionem per Mand. Cu. Cap. dimissis cop. infra tres dies a die clausuræ seu remissionis dictorum animalium domino conductori, seu possessori, uel administratori, uel institori, aut gubernatori dictorum animalium notificare, ita tamen, quod si dominus uaccarum rubearum & bubalarum lactantium pro prima, secunda, & tertia uice, quibus repertæ fuerint damnum dare, pignus loco illarum obtulerit inuentori, teneatur

dicta

dicta animalia restituere. & si ultra tres uices repertæ fuerint damnum dare, damnificatus ualeat illas, seu illarum partem remittere, & retinere, ut supra. Et similiter si dominus boum aut bubalorum, dum arāt, & carrotias respectiue ducunt, obtulerit damnificato uel eius custodi aut agēti pignus tradere pro dictis bobus, aut bubalis sic arantibus, & carrozantibus rē habendis; inuētor teneatur dictum pignus recipere, & boues ac bubalos prædictos domino uel conductori eorundem restituere tempore supradicto. Et quandocumque dominus animaliū remissorum in Actis Notarij Artis cauerit idonee cum idoneo fideiussore in forma depositi de stando iuri & iudicatum soluendo super damno pro quo animalia remissa fuerint, & pœna statutaria persoluenda, Cōsules concedant ei mandatum sigillo Artis sigillatum de dictis animalibus restituendis. cui mandato dominus damni, & eius agentes, ac ceteri, quibus mandatum fuerit, parere sub pœna in eo contenta teneantur. Et eo casu, quo fit pignoris & animalium consignatio tempore consignationis huiusmodi, teneatur custos, uel inuentor medio iuramento dictā consignationē facere: & dicto dicti custodis, seu inuentoris cum iuramento sic facto credatur de omnibus, quæ deposuerit super præmissis, etiam parte aduersa non citata: & ipse custos, seu inuentor cum interrogatoriis partis aduersæ damnū negantis uel ex officio repeti debeat, sed plenam probationem eius testimonium faciat,

etiam

etiã quod talis inuentor fuerit custos, famulus, agẽs, amicus, consanguineus, uel affinis in quocumque gradu consanguinitatis, uel affinitatis, dummodo non sit pater, filius, uel germanus frater producentis, uel interesse habens in huiusmodi damno. sed si dominus tenimenti, in quo damnum fuerit illatum, dicta pignora uel animalia capiet, & aliquem custodem, uel testem non habuerit, quod delato sibi iuramento ipsi etiam credatur de damno sibi illato, & a quo usque ad quãtitatem trium scutorum, etiã quod illius æstimatio per peritos fienda summam dictorũ trium scutorum excederet. Et si dominus, uel custos non habuerit pignus, & animalia non remiserit, sed habuerit unũ testem probantem qualitatem & quantitatem animalium, cuius sint, & ubi damnum dederint, tunc de prædictis credatur dicto dicti probãtis testis parte citata examinati, etiam si dictus testis fuerit famulus, agens, amicus, consanguineus, uel affinis, dummodo non sit pater, filius, uel germanus frater producentis, uel interesse habens in dicto damno: & in omni casu emendationis dãnorum, uolens damnum passus ad emendationem damni procedere, teneatur dominum seu conductorem bestiarum personaliter uel ad domum dimissa copia, uel alias secundũ formas supra traditas citari facere una die pro alia, ad respondendum querelæ, & ad eligendum eligique uidendum peritos, qui æstimare debeant damnum per eius animalia in tali loco datum, nec non

ſtatuendum diem & horam inſpiciendi damni: alias eligi & ſtatui ex officio: & dicta ſequẽti die querelam in actis Notarij uerbalem, uel in ſcriptis, ad uoluntatem damnum paſſi, Actor ipſe facere debeat: cui querelæ dicta die damnum dans negando uel acceptando reſpondere, & peritum pro parte ſua eligere teneatur. Et ſi Reus ad electionem periti deuenerit, querelæ aliter non reſpondendo, uel in cõtumacia perſiſtẽdo, peritum eligere neglexerit; nõ poſſit poſt uiſionẽ damni excipere dãnum nõ fuiſſe factum per ſua animalia, ſed cenſeatur, eius animalia damnũ, de quo agitur, feciſſe: et tunc ſic cõfitẽti quarta pars pœnæ ſtatutariæ remittatur. Si uero citatus nõ cõparuerit, uel cõparuerit, & negauerit, & peritum eligere noluerit: Conſules, quibuſcũq. exceptionibus non obſtãtibus, peritũ pro parte recuſãtis eligere teneãtur. quæ electio & peritorum relatio nullo modo retardari poſſint. ſed quando, contradicẽtibus partibus, electio & relatio huiuſmodi fieri contigerint: tunc ſine præiudicio iurium ambarum partium fieri debeat, & ad uolũtatẽ damnum paſſi eligatur etiam tertius peritus partibus non ſuſpectus, qui cum dictis duobus peritis damnum uiſurus accedat, qui referre non poſſit, niſi in caſum diſcordiæ dictorum peritorum, & in caſu diſcordiæ referat; & eius relationi ſtetur: quæ relatio fiat parte citata. et ſi citatus neglexerit peritum ſuũ referri facere, pronuncietur per Conſules, ſtandum eſſe relationi periti, qui retulerit, niſi

infra

infra duos dies fecerit referre peritũm ſuum cum intimatione, nemini tamẽ liceat homines ad eius ſeruitia exiſtentes eligere, nec in relatione interrogatoriã dare: ad quam peritorum, & tertii electionẽ procedatur etiã diebus feſtis, & in honorem etiam Dei feriatis, attento præiudicio moræ. Poſt quam relationem præfigatur partibus octo dierum utilium terminus ad probandum & probatum habendum quidquid uolunt & poſſunt per omne genus probationis, præterquam inſtrumentorum publicorum, & apocarum priuatarum productionem: quæ quãdocunque produci poſſint ante ſententiam, et Conſules, quãdo eis uidebitur, poſſint dictum terminum ſemel tãtum eorum arbitrio prorogare: quo elapſo, ad teſtium & proceſſus publicationem, ſi petitum fuerit, procedatur: & quatuor dierum utilium terminus partibus ad opponendum præfigatur, a die habitæ uel oblatæ copiæ eorundem computandorum: quibus elapſis, ad definitiuam procedatur ſententiam: & condemnatus ad emendationem damni, intelligatur etiam condemnatus in pœnis ſtatutariis & expenſis, etiam quod in ſententia de pœnarum & expenſarum cõdemnatione expreſſa non fieret mentio: & contra uictum ad realem & perſonalem executionem, prout Actor elegerit, procedatur.

De damnum dantibus in herbis recentibus hyemis & æstatis. Cap. XLII.

ITEM quod si quæ animalia, tam grossa, quam minuta, exceptis tamen bubalis, damnum fecerint, uel dederint in herbis recentibus alicuius tenimenti districtus Vrbis a festo sancti Angeli de mense Septembris usque ad festum sancti Angeli de mense Maii, & herbæ dicti tenimenti sint recentes & non depastæ uel pascuatæ ab animalibus domini earundem herbarum; quod facta querela, ut supra, periti electi damnum huiusmodi æstimauerint ascendere ad septimã partem, uel eandem excedere illius pretii, quo dictæ herbæ uenditæ fuissent in uno ex quatuor annis proxime præcedentib. tunc dominus aut conductor animaliũ teneatur dictas herbas emere usque ad festum sancti Angeli de mẽse Maii pro illo maiori pretio, quo uenditæ fuere in uno ex dictis quatuor annis proxime præcedentibus, dummodo damnum æstimatum ad dictam septimam partem pretii maioris, quo uẽdita in aliquo quatuor dictorum annorũ herba fuit, ascendere uel excedere a domino herbarũ legitime probatum fuerit: et hoc, quando dominus suas herbas uendere uoluerit: atque ita constrictus ad emptionem dominus uel conductor animalium teneatur etiam a pratis falciari solitis in ipso tenimento existentibus in medio mensis Martii sua animalia a pascuatione abstinere,

ſtinere, &, uti mos eſt, herbas pro domino tenimen ti reguardare. ſi uero herbarum dominus illas uendere uoluerit, uel non probauerit damnum ſuis her bis factum adæquare uel excedere ſeptimam partem pretij totius, quo tota herba in uno ex quatuor annis dictis uendita fuit: dominus, aut conductor ani malium ad ſimplicis tantum æſtimati damni ſatisfa-ctionem teneatur: & in quocunque caſu pœnas ſtatutarias Cameræ ſoluere teneatur. Animalia uero bu balina propter eorum efferam naturá ſi in dictis herbis dicto tempore damnum dederint, quod a peritis æſtimaretur eſſe quartam partem pretii, quo herbas prædictas in aliquo ex quatuor annis proxime præcedentibus uenditas fuiſſe legitime conſtiterit, uel dictam quartá partem excedere: tunc dominus, aut cóductor eorundem herbas prædictas uſque ad feſtum ſancti Ioannis de menſe Iunii, uel ſancti Angeli de menſe Maii, prout tenimenta uendi ſolita fuerint, emere teneatur pro illo maiori pretio, quo uenditæ fuerint in aliquo ex quatuor annis prædictis, dummodo damnum æſtimatum ad quartam partem pretii aſcendere uel eandem excedere, quo herba in aliquo ex quatuor annis proxime præcedétibus uendi ſolita fuit, legitime a domino herbarum probatum fuerit: & hoc, quando dominus herbarum illas uendere uoluerit. in quo caſu prata falciari ſolita, ut ſupra, reſeruari debeant, et uolens dominus herbarum illas uendere, uel damnum æſtimatum quartam

partem pretii totius quo uendita herba fuit, in aliquo ex dictis quatuor annis adæquare, uel excedere, non probans animalium dominus uel conductor ad simplicis tantum æstimati damni emendationem, & ad pœnarum satisfactionem teneatur, ut supra.

De modo procedendi in damnis datis in tenimentis Ciuitatum & Castrorum districtus Vrbis. *Cap.* XLIII.

ITEM uolumus, quod, cum contigerit per aliqua animalia alicuius ciuium Romanorum uel Romæ habitantium, seu in dicto Vrbis territorio & Vrbis aut Romanorum ciuium Romæ habitantium casalibus, animalia pascentium, aliquod damnum in tenimẽtis Baronum, seu Communitatum, & quarumcunque aliarum personarum districtus Vrbis inferri: quod tunc Baro, uel eius agentes, uel ipsæ Cõmunitates, aut particulares personæ, quibus damnum illatum fuerit, non habeant maiorem potestatem remittendi animalia, quam ut in procedenti capitulo ciuibus Rom. concessum est, sed possint & ualeant dicta animalia uel pignora arrestare, uel capere, ut supra, dummodo, quidquid acceperint infra tempus ac modis & formis, ut supra in c.XL. est expressum, in Curia Consulum effectualiter consignauerint, & in dicta Curia Cõsulum ad emendationem dicti damni contra damnificantem procedere, & non in eorum Curiis, teneantur. alioquin dicta

dicta arrestatio animalium & captio pignorum sit nulla, & ad illorum restitutionem teneantur absque aliqua damni emendatione, ad pœnæ tamen solutionem omnino teneantur: et nihilominus prædicti inobseruantes incidant in pœnam centum scutorum pro medietate Cameræ Vrbis, & pro alia Cameræ Artis applican. irremissibiliter auferendorum: quibuscunque dictorum Baronum, uel Cōmunitatum statutis, uel priuilegiis, & indultis, etiam a Romanis Pontificibus hactenus cōcessis, non obstātibus.

De pœnis damnum dantium. *Cap.* XLIIII.

ITEM quod si aliquæ bestiæ grossæ, uel minutæ, tauris & bubalis utriusq; sexus exceptis, damnum dederint in herbis recentibus, pascularis, pratis, feno, uel segetibus in herba existentibus, aut castaneis, seu glandibus; dominus, seu conductor bestiarum huiusmodi Cameræ Artis pro pœna soluere teneatur pro qualibet bestia grossa bolonenos duos, pro quolibet porco bolonenum unū, pro qualibet capra seu pecude usque ad numerum centum caprarum seu pecudum bolonenū medium, ab inde supra & usque ad quemcunque numerum sub uno custode existentium iulios sex in totum pro omnibus uice qualibet de die, de nocte autem pœnæ huiusmodi duplicentur. Si uero bestiæ huiusmodi damnum dederint in spicis, remotis segetibus, pœnæ huiusmodi duplicentur de die, & de nocte quadruplicen-

druplicentur. et si porci fuerint numero 50. uel plures: tunc dominus, & conductor eorum teneatur dictas spicas emere a domino earundem, si eas uendere uoluerit, pro tota illa æstate, pro illo maiori pretio, quo uendi solitæ fuerint in aliquo quatuor annorũ tunc proxime præcedentium, si uenditæ fuerint alias prout cõstiterit esse ualoris. sed si dominus spicarum illas uendere uoluerit: dominus, aut conductor porcorum huiusmodi damnum emendare teneatur iuxta æstimationem a peritis faciẽdam. sed si dicti porci damnum dederint in uineis plenis, aut segetibus ad maturitatem uel prope deductis, aut in manipulis seu gregiis, uel barconibus tam in agro quam in arca existentibus, uel in siluis plenis: liceat damnum recipienti unum porcum pro grege siue tronco quolibet interficere, & sibi ipsi applicare illum ultra pœnas prædictas & damna reficienda. Aliæ uero bestiæ minutæ in cannetis aut uineis etiã non plenis, quandocunque damnum dederint, dominus aut conductor earundem soluere teneatur pro pœna iulium unum pro singulis, pro qualibet uero bestia grossa medium scutum, & nihilominus damnum emendare teneatur modo præmisso. Si autem homines in pratis, uel sodis, etiã uinearum, a medio mensis Martii, quousque falciatum fuerit, metendo aut falciando herbas, damnum dederint, seu fecerint, iulios quinque pro pœna dictæ Cameræ soluere teneantur, uice qualibet pro singula salma herbarum uel fasciculo

noluerit

ſciculo humeris portato, & de nocte huiuſmodi pœnæ duplicentur,& damnum ut ſupra parti emendare teneatur. Et ſi aliqua animalia in glandibus ſeu caſtaneis ab animalibus intactis damnum dederint a medio menſis Octobris uſque & per totum carnispriuium: ultra pœnas prædictas, dominus ſeu conductor eorundem damnum huiuſmodi domino ſiluæ emendare teneatur ſeptuplum dicti damni æſtimati, & pro dicto ſeptuplo dictas glandes & caſtaneas emere teneatur uſque & per totũ dictum carnispriuium, dũmodo dominus ſiluæ legitime probet dictas glandes ſeu caſtaneas in aliquo quatuor annorum proxime præcedentium uſque ad dictum ſeptuplum uenditas fuiſſe. alioquin ſolum teneatur ad emendam ſimplicis damni æſtimati: et hoc, quando dominus ſiluæ dictas glandes ſeu caſtaneas uendere uoluerit: & ſi non uoluerit illas uendere, dominus ſeu conductor animalium ad ſatisfaciendum domino ſiluæ in ſimplici damno æſtimato ſolum teneatur: et in omnem euentũ pœnas ſtatutarias Cam. ſoluere debeat.

De damnis datis in lignis. *Cap.* XLV.

ITEM quod nullus audeat, nec præſumat incidere, uel aliter frangere ligna, & faſcinas facere in ſiluis ſtirparijs, uel patanis, aut alijs locis alicuius ſine licentia domini lignorum. ſiquis autem cõtra fecerit, ſoluat Cameræ Artis iulios quinque pro qualibet ſalma lignorum, & damnum parti

emendet,

emendet, iuxta æstimationem peritorum fiendam, ut supra.

De animalibus datis in soccitam damnum dantibus. Cap. XLVI.

Item quod si animalia, quæ aliquis habuerit in soccitam, damnum alicui dederint, seu fecerint; socius, qui dictá soccitam penes se retinuerit, pœnam Cameræ, & damnum parti de suo proprio emendare teneatur.

De tauris non domitis damnum dantibus. Cap. XLVII.

Item quod si aliqui tauri, tam rubei, quam albi, & bubalini indomiti damnum alicui dederint, teneatur damnũ passus dominos uel conductores taurorum personaliter uel ad domũ copia dimissa semel citari facere ad declarandum an uelint teneri ad emẽdationem damnorum datorum & dandorum per eorum tauros in herbis, segetibus, uineis, aut cannetis, sub cõminatione, quod, nisi declarauerint, tauri damnũ dantes pro noxa dabuntur, & licentia eos interficiendi cõcedetur: & non declarando, Consules teneãtur dictos tauros declarare pro noxis haberi, & licentiam concedere damnum passo illos impune interficiendi, nisi ad primam cum intimatione, etiam quod dies ipsa prima iuridica nõ fuerit, eorumq. carnes & coria in proprium usum conuertere,

uertere, quibuſcūque non obſtantibus. quod ſi prædicti tauri, uel alia animalia uaccina, & bubalina eſſe ratæ naturæ, quæ nō paterētur aliquem eis adhærere, ita ut poſſet cognoſci, an ſint mercata, & quo merco ſignata, damnum alicui fecerint, damnum paſſus uolens de huiuſmodi damno a talibus animalibus illato querelam facere, teneatur prius facere omnē poſſibilem diligentiam dicta animalia cognoſcendi : & hoc facto, & domino animaliū non reperto, in Actis Notarij Artis querelam facere, & dictam diligentiam feciſſe iurare teneatur : cuius iuramēto ſtetur. et tunc Camerario Cameræ Vrbis & omnibus intereſſe putantibus ad ualuas Conſulatus affixa, & dimiſſa copia intimetur, qualiter in tali loco ſunt talia animalia, & exprimatur genus, numerus, & pilamen animalium. et citentur tribus diebus continuis ad declarandum, ut ſupra. & facta huiuſmodi relatione, dentur animalia pro noxa, & concedatur licentia impune ea interficiendi, quorum carnes & coria applicētur ut ſupra.

Quod non liceat alibi capere animalia damnum dantia, uel pignora, quam in loco damni.

Cap. XLVIII.

ITEM quod nullus audeat, uel præſumat extra locum ad eum pertinētem aliqua animalia capere, uel arreſtare, aut pignorare ratione damni, quod prætenderet ab eis quomodolibet recepiſſe. Si quis autem contrafecerit, pœnam XXV.

scutorum Cameræ Artis soluere teneatur, & damnum, quod propterea pars aduersa passa fuerit, illi resarcire.

De non consignantibus pignora, uel animalia in Camera. Cap. XLIX.

ITEM quod nullus audeat, uel præsumat animalia damnum dantia arrestata, uel pignora pro damnis datis capta, ultra tempus a statuto XL permissum retinere, sed, quidquid acceperit, infra dictum tempus in Camera effectualiter consignare teneatur. Si quis autem contrafecerit, ad restitutionem quidquid acceperit ac ad dánorum & interesse passorum refectionem parti aduersæ teneatur, & actionem super damno sibi illato omnino amittat, quibuscumque non obstantibus.

De reauferentibus animalia remissa siue pignora capta. Cap. L.

ITEM quod nullus audeat, uel præsumat animalia, quæ fuerint reperta damnum dare, quæ capta, arrestata, uel remissa fuerint, aut, dum ducuntur a capiente ad aliquẽ locum, uel postquam fuerint sub custodia capientis, aliquã eorum partem aliquo modo reauferre, nec reauferri facere per se; uel alium, seu alios eius nomine publice uel occulte, etiam sub prætextu consignationis alterius pignoris, uel cuiusuis promissionis, sine expressa li-

centia DD. Consulum dictæ Artis, sigillo eorundem solito sigillata, & subscripta manu Notarii dictorum Consulum, sub pœna uiginti scutorum Cameræ Artis applicandorum: quam pœnam dictæ Cameræ & duplum damni æstimati parti damnum passæ soluere teneatur. Et similiter, si abstulerint pignora, quæcumque sint, uel petentibus dare pignora recusauerint, aut armis uim intulerint, aut se defendent, in eandem incidant pœnam, & damnum duplicatum parti satisfaciant. contra quos Consules ad partis petentis instantiam per inquisitionem præcedentibus indiciis ad capturam & torturam procedere debeat: & qui pœnā huiusmodi soluendo non fuerint, luant in corpore hanc pœnam, uidelicet manibus post terga reuinctis ad columnā Consulatus ligentur usque ad finem audientiæ, causa inscripta, pro prima uice, pro secunda fustigentur per Vrbem, pro tertia uice dentur in manibus Senatoris, & puniantur iuxta dispositionem iuris; tamquam publici inuasores rerum alienarum.

De emendatione damnorum. *Cap.* LI.

ITEM quod repertus ubicumque damnum dare cum uno genere animalium, teneatur totum damnum datum emendare, quod in tali tenimēto per genus animalium prædictorum datum fuerit, licet probauerit alia animalia eiusdem generis etiam maiorem partem damni; in quo eius animalia

malia damnum dare reperta fuerint dedisse. Et si domino, cuius fuerint alia animalia eiusdem generis, legitime citato probauerit dominus dictorum animalium ultimo loco repertorum, animalia ipsius citati damnum in loco dedisse, teneatur dominus animalium, qui ante damnum dederit, ipsi reperto damnum dare ratam partem damni emendare absque aliqua alia tela iudiciaria. Et si plures conuicini, uel in uno tenimento affidati, etiam cum diuersis animalibus damnum dederint in aliquo tenimento, cuius æstimatio separari non possit, domino tenimenti ad emendationem teneantur in solidum, & inter eos fiat diuisio per capita & quantitatem animalium.

De mercede peritorum. *Cap.* LII.

ITEM quod quilibet peritus pro sua mercede uidendi damna, etiam si plura damna in uno eodemque casali uideri contigerit, ultra iulios quinque & equum ac expensas, donec steterit extra Vrbem, pro qualibet die petere non possit. Et tertio perito electo, si damnum uiderit, & nõ retulerit, qui illum conduxerit, soluere teneatur: sed si retulerit, succumbens soluere debeat ad rationem prædictam.

De custodibus Tenutarum. *Cap.* LIII.

ITEM quod custodes tenutarum teneãtur & debeant tenimenta, quæ custodierint, bene & dili-

& diligenter custodire, & de rebus aut fructibus eiusdem tenutæ nihil furari, uel alicui uendere, aut furari, aut uendi permittere, & a damnum dantibus animalia siue pignora capere, illaq; domino suo infra sex dies, si pignora fuerint, si uero animalia, infra duos dies, a die capturæ huiusmodi computandos, effectualiter consignare; & si contrafecerint, uel sine licentia domini eorundem, uel mandato DD. Consulum illa restituerint, uel pecunias a damnum dante receperint, aut duobus dominis duo tenimenta custodiendo uno & eodem tempore seruiuerint, prima uice fustigentur per plateam Capitolinam, secunda uice tradantur in manibus Senatoris, qui illos punire debeat, & fures, & truffatores: & ultra pœnas prædictas teneantur damnum, quod in tenimento datum esse repertum fuerit, per duos peritos æstimandum suo domino reficere: Prouiso etiam, quod prædicti Custodes, licet tenimenta Ciuitatũ uel Castrorum, aut aliorum locorum, in districtu tamen Vrbis existentium, custodierint, non recipiant, nec eis recipere liceat quicquam ex causa remissorum animalium ob damnum datum, nec ab Herbarolis & Ramoracciariis, ac legentibus fungos, & contra facientibus prima uice soluere teneãtur Cameræ Artis pro pœna scutum unum, secunda autem uice ad Columnam Consulatus manibus post terga reuinctis toto tempore audientiæ, causa inscripta, uinciantur, tertia uice fustigentur per plateam: & contra præno-

minatos

minatos procedatur per inquisitionem etiam ad rigorosum examen, præcedentibus indiciis, & custodibus non seruientibus, promisso tempore satisfiant de salario per duos menses de tribus mensibus deseruitis, quibuscunque non obstantibus.

Quod a sententia Consulum non liceat appellare, & de electione Reuisorum, & eorum officio.
Cap. LIIII.

ITEM quod nulla persona, cuiuscumque status, gradus, aut conditionis existat, audeat uel præsumat a pronunciatione interlocutoria sentẽtia definitiua, aut alio quouis grauamine in dicta Curia per dictos Consules, uel Assessorem, aut Camerarium, seu Notarium dictæ Artis quomodolibet inferendo, seu apodixa per eos uel eorum aliquẽ concedenda, seu mandato executiuo relaxando modo aliquo appellare, seu de nullitate dicere, aut aliter prouocare a præmissis in Curia Iudicis appellationũ & nullitatum, ac Capitanei Romani populi uel quacumque alia Curia sub pœna amissionis iurium in re & ad rem. Sed si quis a sententia definitiua Consulũ, seu uim definitiuæ habente, uel a grauamine aliquo per definitiuam sententiam irreparabili, se grauatum sentiret, ab ea aliter appellare non ualeat, sed infra octo dies immediate sequentes petere tantum possit, quod talis sentẽtia definitiua, seu uim definitiuæ habens, aut grauamen, ut præmittitur, per definitiuam

irrepa-

irreparabile, reuideatur per duos probos uiros de Arte huiusmodi: quos in tali casu, si petitū fuerit, Consules ad hoc requisiti teneantur ad partis petentis instantiam eligere & deputare, dictis tamen partibus non suspectos: & petens illos eligi, teneatur infra octo alios dies dictos Reuisores acceptari facere. Qui Reuisores sic electi debeāt infra dies triginta, a die acceptationis ultimi Reuisoris prædictæ, immediate sequentes, ex eisdem tamen actis, quæ fuerint in prima instantia actitata, confirmare, uel infirmare. Et si contigerit dictam sententiam in totum uel in partem reuocare, tunc ab eo, quod fuerit discrepans a sententia Consulum, infra octo dies immediate sequentes peti possit Reuisio: & in tali casu Cōsules ad partis petentis instantiam duos alios Reuisores, etiā partibus non suspectos, eligere teneantur. Et similiter teneatur petens eligi illos, infra dictos alios octo dies acceptari facere: qui sic electi teneantur dictam sententiam infra dictos triginta dies immediate sequentes, a die acceptationis ut supra computandos, unam uel aliam sententiam infirmare uel confirmare: ita quod a duabus cōformibus nulla detur reuisio. et si agens in causa reuisionis, infra octo dies a die prolatæ sententiæ non petierit Reuisores eligi, & si petierit, & eligi obtinuerit, uel dictos Reuisores infra dictos alios octo dies acceptari facere non curauerit, ita & taliter cum effectu, quod realiter acceptent, uel quod Reuisores infra dictos triginta dies ad causam expediendā

datos

datos causam huiusmodi non terminauerint, quod
in quocumque dictorum casuum sententia, quæ nó
fuerit per Reuisores confirmata, uel infirmata, aut sit
sententia Consulum, aut sit sententia Reuisorum, fir
ma remaneat, & faciat rem iudicatam: & contra eam
nec agendo, nec excipiendo dici possit de nullitate,
etiam quod de illa constaret ex eisdem actis, præter-
quam ex defectu citationis & mandati. pro cuius rei
iudicatæ declaratione nulla alia requiratur interlocu
toria, seu declaratio, sed unica citatione præceden-
te, per Consules ad ulteriorem executionem iuxta na
turam causæ, perinde ac si reuisio petita non fuisset,
procedatur. Et quilibet Reuisor possit in causa proce
re solus usque ad sententiam exclusiue. & quádo eis
uidebitur, uel a partibus petitum fuerit, in deciden-
do uti possint Assessore. qui quidem Reuisores si pri
mam sententiam uiderint nullam, aut nullitatis ui-
tio laborare, possint pronunciare super uacuo appel
latum: quia sententia est nulla, & eodem cótextu ne
gotium reassumendo super principali negotio iudi-
care, absoluendo, uel condemnando prout eisdem
de iure esse uidebitur. Reuisores tamen in causa da-
mnorum datorum infra dictos triginta dies possint
pronuntiationem, seu sententiam definitiuam, aut
decretum mandati, ex eisdem tamen actis, quæ fue-
rint in prima instantia actitata, reuidere, reducere,
modificare, retractare, aut reuocare, seu confirma-
re prout eis uidebitur: & id quod per eos in hmói
causis

causis damnorum datorum tãtum decisum, factum, ordinatum, declaratum, uel pronunciatum fuerit, siue cum sententia Consulũ concordauerit, siue non concordauerit, perinde ualeat, ac si essent duæ sententiæ conformes: & contra eam sic reductam, modificatam, retractatam, uel confirmatam, aut reuocatã, nulla detur prouocatio, uel reuisio. & si infra dictos xxx dies, ad causam expediendam datos, in huiusmodi causis damnorum datorum Reuisores causam non terminauerint, similiter sententia Consulum firma remaneat, & faciat rem iudicatam ut supra, quibuscumque nõ obstantibus. Si quis autem examinare, uel noua iura producere uoluerit, primo solutis effectualiter principali expensis de nouo audiatur.

De sententijs exequendis. Cap. LV.

ITEM quod Consules dictæ Artis, qui pro tẽpore fuerint, teneantur, & debeant, ad partium hoc petentium instantiam, executioni mandare sententias latas in Curia dictæ Artis contra condemnatos, mandando eis, quod infra octo dies continuos immediate sequentes debeant ea facere, quæ in sententia continentur: quibus elapsis, si condemnatus præmissa non fecerit, ad mandatũ, & alias reales & personales executiones procedatur contra eum, prout Actor elegerit, usque ad integram præmissorum satisfactionem, præterquã in causis affictus casalium, damnorum datorum, uẽditionum, herba-

rum, fidæ animalium pretij, grani, carnium, casei, butiri, & lanæ: in quibus causis, loco sententiæ, tem pore prolationis eiusdem mādatum executiuum decernatur, ac præterquam in alijs casibus, in quibus loco sententiæ mandatū executiuum fuisset relaxatū.

De peremptione instantiæ. *Cap.* LVI.

ITEM quod in prima instantia a nullo tempo ris cursu perimatur, secunda uero intelligatur finire ut in cap. quod a sententia Consulum non liceat appellare, expressum est. & quando contigerit de peremptione instātiæ Reuisoribus datæ dubitari, Consules debeāt esse iudices in decidendo peremptam, uel non peremptam instantiam. & si uiderint peremptam, procedant ad ulteriora, ut est expressum: si uero uiderint non peremptam, curent sine alia interlocutoria per Reuisores ad ulteriora procedi.

De temporibus famulorum, quæ stasciones appellant. *Cap.* LVII.

ITEM quod omnes pastores & famuli Artis prædictæ suis patronis, etiam quod in principio stascionis inseruire non cœperint, ad stasciones inseruire teneantur, etiam quod dicti famuli & pastores de stascione nullam fecerint mētionem. Et stasciones uaccariorum, tam uaccarum rubearum in præcodio existentium, quam albarum, in

festo

festo sancti Angeli de mense Septēbri, quandocūque inceperint, finire intelligantur. Item stasciones caballariorum, quandocumque inceperint, in festo sanctæ Mariæ de mense Augusti intelligātur finire. Item stasciones pecudariorum & caprariorum duæ sint: quarum prima, prima mensis Maij, secunda prima Octobris, quandocumque inceperint, intelligātur finire. Item stasciones carrariorum duæ sint: quarum prima per totum mensem Augusti, altera uero per totum mensem Octobris intelligātur finire, quandocūque inceperint. Item & bifulcorum & buttarorū stasciones duæ sint: quarum in festo sanctæ Mariæ de mēse Augusti sit prima, & alia in festo natiuitatis domini nostri Iesu Christi, quandocumque inceperint, intelligantur finire. Stasciones buttarorum bubalorum in præcodio intelligātur finire, quādo bubalæ, quas custodiunt, non amplius lactant uitulos: ceteri bubalarij præcodij teneantur ad minus seruire per mensem integrum; & quod per tres dies ante finem mensis teneantur denuntiare Minorenti, nolle amplius seruire. alioquin teneantur seruire alium mensem: & non seruiendo, non teneantur domini sibi satisfacere, nisi de duobus tertiis partibus temporis deseruiti. Porcariorū prima intelligatur finire prima Februarij, secunda in festo sanctæ Mariæ de mense Augusti: et quod tam prædicti famuli quam ceteri operarii Artis teneantur seruire pro cōuento tempore, & usque ad fines temporum, ut supra, præfinitorum, sub pœna

amiſſionis tertiæ partis ſalarii deſeruiti: & forcinatores areæ teneantur ſeruire ad aream finitam.

De ſcalettis. *Cap.* LVIII.

ITEM ſtatuimus, cũ ordinamus, quod carrarii teneantur tradere domino eorum ſcalettam, quam ferunt in eorum carrotiis, pro iuliis duobus cũ dimidio, quando dominus illam uoluerit, alioquin ſit ipſorum carrariorum.

Quod nullus recipiat famulum alienum. *Cap.* LIX.

ITEM quod nullus audeat, uel præſumat recipere uel quouis modo ad ſua ſeruitia admittere, aut retinere aliquem famulum ſine licentia Conſulum, ſiue Notarii, quã teneantur dare in ſcriptis ſine præmio. et ſi illum receperit, quod ſtatim ex parte Conſulum ad partis petentis inſtantiam eidem nuntietur per dominum famulum, ſeu paſtorem a ſuo ſeruitio licentiare debeat & ulterius illum nõ retinere, ſed ipſum remittere debeat dicto ſuo primo patrono ad pœnam uiginti ſcutorum Cameræ Artis applicandorum ac damna & intereſſe primo patrono reſarcire teneatur. et in omnem caſum dictum famulum, ſeu paſtorem licentiare, & ad pœnam ſoluendam, & damna & intereſſe emendãdum Conſules contrafacientes ſummarie, ſola facti ueritate inſpecta, cogere teneantur. et uolens ſe excuſare, non audiatur, niſi facto depoſito de pœna.

De famulis et pastoribus cogendis ad complendum seruitia. Cap. LX.

ITEM quod dicti Consules teneantur & debeant cogere famulos & pastores hominum dictæ Artis ad petitionem patronorum eorum ad complendum seruitia, ad quæ se locauerint realiter & personaliter remediis omnibus opportunis summarie & de plano sine strepitu & figura iudicii, dummodo dicti patroni seu domini salarium dictis pastoribus conuentũ & debitum effectualiter in actis Notarii deponent. et si ipsi pastores, seu famuli, aut eorum bona reperiri non possent, ad partis petentis instantiam condemnetur in salario plus debito recepto, & in damnis expensis, & interesse: de quibus stetur in casu prædicto iuramẽto dictorum patronorum, habita consideratione iurantium, iuxta discretionem Consulum prædictorum. et quatenus dominus noluerit contra famulum agere ad damna, & interesse; tunc, loco damnorum, & interesse, liceat de salario facere retentionem: et domini ipsorum famulorum non teneantur eorum famulis, qui sine licentia discesserunt, uel ob malam eorum seruitutem domini eos licentiauerint, (de qua mala seruitute stetur iuramento caporalis famulorum, mercedem conuentam soluere,) nisi duos menses pro tribus deseruitis, quibuscumque non obstantibus.

De

De aratris montanis. *Cap.* LXI.

ITEM uolumus, quod bubulcis mõtanariis, qui cum bobus montanis ad arandum Romam uenirent, non liceat retinere & conducere ultra duodecim boues aratorios, & tempus conuentum arare cum quatuor bobus ad uicennã. et ſi durante termino conuento abduxerint aliquos ex dictis bobus, ſoluant pro pœna Cameræ ſcutos duos pro quolibet boue abducendo, & damna & intereſſe parti reſarciant: nec eis ſuffragetur excuſatio, quod dominus boum illos ſubtraxerit, ſed reſtantes boues per dominum laborerii capi & in Curia Conſulum conſignari poſſint, nec reſtituantur, niſi pœna ſoluta, & intereſſe ſatisfacto, uel poſt ſolutionem dictæ pœnæ, idonee cauto de ſtando iuri & ſoluẽdo iudicatum ſuper damnis & intereſſe per dominum laborerii paſſis & patiendis in curia Conſulum, & cõſtituto procuratore reperibili, & acceptante, uel electo domicilio, ubi uelit citari: & ad cauſæ expeditionem iuxta formam ſtatutorum huiuſmodi procedatur. et quatenus montanus bubulcus, arreſtatis bobus, non comparuerit; procedatur contra eum per affixionem ad ualuas Curiæ Conſulatus, ad cauſæ expeditionem; & ſemper omnes boues intelligantur & ſint pro dictis pœna, damnis, & intereſſe obligati, licet non eſſent effectualiter illius, qui Romam illos cõduxerit: quibuſcunque nõ obſtant.

De

De moderando pretio messorum. Cap. LXII.

Item quod Consules tempore messium teneātur officiales & homines Artis per mád. Cu.Cap. in Consulatu pro certa die & hora uocari facere, & maior pars eorum mercedem messorum, caballariorum, & forcinatorum segetum iuxta solitum cum cōsensu gubernatoris deliberare & moderari: quæ deliberatio & moderatio per Notarium Artis in publicis actis describatur, & in publicis locis Vrbis per præconem denuncietur. cui deliberationi & moderationi tam mercatores, quam messores, caballarii, & forcinatores teneantur parere: & iuxta eam fieri debeat mercedum solutio: prædictis non obstantibus.

De mensuratoribus frumentorum. Cap. LXIII.

Item quod mensuratores frumentorum, ordei, & leguminum teneantur & debeant iuxta solitum radere mēsuram usque ad ferrum sub pœna 25. scutorum Cameræ Artis applicandorū. et si nō fuerint soluēdo, duorum ictuum funis prima uice, secunda uice trium ictuum funis, tertia autem uice fustigentur per Vrbem, & eis non liceat exercere artem uendendi, uel cum dictam artem exercetibus societatem facere, sub pœna 25. scutorum, Cameræ Artis applicandorum.

De modo

De modo seruando per portitores, & falangarios, siue fachinos in uenditione frumentorum, & quando ipsi pro emptoribus teneantur. *Cap.* LXIIII.

ITEM quod portitores seu fachini uendentes frumentum, blada, leguminaque alicuius mercatoris Vrbis, teneatur die sequẽti, quo fiet huiusmodi uenditio & traditio, domino frumentorum tradere nomina & cognomina emptorũ, eorumq. habitationem, & exercitia, & quantitatem frumentorum traditorũ ac pretium in scriptis. qua notificatione facta domino frumẽtorum infra octo dies, a die dictæ traditionis computandos, liceat notificare per publicũ nuntium eidem fachino & portitori ipsum nolle uel non posse exigere pretium frumentorum prædictorum ab uno, duobus, uel pluribus dictorum emptorum. qua notificatione facta dictus portitor uel fachinus ad pretium frumentorũ eidem sic renunciato consignatorum domino teneatur. Et si listam emptorum domino grani non traderet, uel infra dictos octo dies emptor aufugeret, uel decoqueretur, ad pretium frumẽtorum per eum habitorum domino illorum portitor seu fachinus teneatur: infra quos octo dies possit portitor seu fachinus ab emptoribus pretium frumentorum uenditorum exigere, uel contra eos ad soluendum uia iuris agere. sed dictis octo diebus elapsis, & portitoribus & fa-

&fachinis non aliter facta dicta renuntiatione & intimatione, si emptores postmodum decoxerint, aufugerint, uel aliter soluendo non essent, dicti portitores & fachini domino frumentorum in nihilo teneantur: et semper liceat domino grani exigere pretium ab emptoribus, sine præiudicio supradictorum: & iuxta huiusmodi statutum sententia ferri debeat: quibuscumque non obstantibus.

Quod portitores grani non recipiant famulum alterius. *Cap.* LXV.

ITEM quod portitoribus grani non liceat recipere famulũ alienum, qui promissum tẽpus suo primo domino non seruiuerit, aut aliquam ei truffam seu barrariã fecerit, sub pœna 25. scutorum, Cameræ Artis applicandorum: quam pœnam a contrafaciẽtibus Cõsules irremissibiliter exigere teneantur. Et famuli discedentes ante finem promissi temporis teneantur ad damna & interesse suo prædicto domino ratione amissionis tẽporis equorum: & nihilominus patronus non teneatur ei soluere, nisi duos menses pro tribus mensibus deseruitis, & sic pro rata tẽporis: non obstãtibus quibuscũque.

Quod cuilibet de Arte liceat capere eius famulos sine pœna, et ad Curiam ducere. *Cap.* LXVI.

ITEM quod liceat, & licitum sit, cuilibet de dicta Arte capere famulum suum cum eo ad ex-

pensas uel salarium permanentem, si ab eo aufugerit, dum ad sua seruitia permanere debebat, ubicumque eum poterit reperire, & eum personaliter ducere, & in carceribus Cu. Cap. ponere sua propria auctoritate, & ibidem retinere, cum mandato tamen super retentione huiusmodi impetrãdo a Consulibus dictæ Artis, eorum sigillo sigillato & subscripto manu Notarii dictorum Consulum: qui illud ad petitionem hoc petentis facere teneantur, donec per Consules dictæ Artis aliud fuerit ordinatũ, sine aliqua pœna Curiæ uel parti ratione huiusmodi persoluẽda, dummodo de prædictis in Curia dictorum Consulũ in Actis Notarij dictæ Curiæ eadem die, qua ceperit, de captura huiusmodi fecerit mentionẽ. alias teneatur ad pœnam decem scutorum dictæ Curiæ uice qualibet persoluendorum: hoc addito, quod, si dictus famulus uellet idonee satisdare de iudicio sisti & iudicatũ soluendo super eo, quod dominus, seu patronus sibi petierit, statim præstita satisdatione prædicta dicti Consules teneantur & debeant de carceribus ipsum famulum liberari facere.

De diuisione tenimentorum. *Cap.* LXVII.

ITEM quod si quæstio esset inter aliquos habentes tenimenta seu casalia communia super illorum diuisione, Consules teneantur ad partis petentis instantiam partes cogere ad eligendum unum pro qualibet: & in contumaciam non eligentis

eligentis Consules eligant unum ex officio, qui una cum tribus Consulibus accedere debeant & teneantur ad tenimẽtum, de cuius diuisione agitur, &, si eis uidebitur commodam pati diuisionem, ipsum tenimentum diuidere ad commoditatem, & adiacentiã, ac iuxta eorum discretionem, & cuilibet partium portionem suam diuisam ab aliis consignare teneantur summarie, & de plano sine strepitu & figura iudicii, etiam manu regia. Et si electi, & Consules in facienda dicta diuisione non essent concordes; tunc maior pars eorum dictam diuisionem ad commoditatem, & adiacentiam, & iuxta eorum discretionem cuilibet partium portionem suam diuisam ab aliis facere & assignare teneatur. Et si aliqua partium dictam diuisionem ratam habere noluerit, ad aliquem iudicem etiã Capitaneum Rom.po. appellare nõ liceat. sed si ex ea grauatam se sentiret, infra decem dies a die factæ dictæ diuisionis possit & ualeat coram Cõsulibus comparere, & ab eis petere, quod dicta diuisio & consignatio reuideatur. qui Cõsules ad partis petentis instantiam teneantur tres nobiles uiros, partibus non suspectos, infra octo dies a die petitionis huiusmodi in Reuisores eligere: quos sic electos teneatur pars petens acceptari facere infra alios octo dies, a die dictæ electionis computandos. Qui sic electi una cum dictis duobus peritis primo loco electis, & qui terminationi interfuerunt, debeant dictam diuisionem & consignationẽ infra triginta dies, a die acceptationis

eorum computandos, confirmare, uel infirmare. et ſi eam infirmauerint, liceat parti, contra quam lata eſt ſententia infirmatoria, ſimiliter infra decem dies à die infirmationis Reuiſores petere corã dictis Conſulibus, ac eligere, ac acceptari facere, ut ſupra, qui teneantur etiam tres alios nobiles partibus nõ ſuſpectos in Reuiſores eligere. qui ultimo electi Reuiſores una cum dictis duobus primis peritis teneantur & debeãt infra triginta dies, a die eorum acceptationis cõputandos, unam uel aliam diuiſionem & conſignationem confirmare, uel infirmare, taliter quod a duabus cõformibus nulla detur appellatio, nec Reuiſio. & ſi primi uel ultimi Reuiſores infra menſem eis datum ad cauſam expediendam illam non terminauerint, diuiſio & conſignatio, a qua fuit reclamatum, firma remaneat, & faciat rem iudicatam: quibuſcumque non obſtantibus.

De quæſtionibus confinium terminandis. *Cap.* LXVIII.

ITEM quod ſi quæſtio eſſet inter aliquos ſuper cõfinibus tenutarum quarumcumque, Conſules teneantur ad partis petẽtis inſtantiam partes cogere ad eligẽdum unum pro qualibet; & in contumaciam non eligentis Conſules eligant unum ex officio, qui una cum tribus Conſulibus accedere debeat ad uidendum, inueniendum, & declarandum confines dictarũ tenutarum; qui procurent

per

per omnem modum, quo melius potuerint, ueritatem inuenire, & cuilibet partium partem suam consignare, & declarare summarie, & de plano, sine strepitu & figura iudicii, etiá manu regia. Quorum sic, ut præmittitur, euntium terminationi & declarationi quælibet pars stare contenta teneatur, nec possit eam aliquo tempore retractare. et si sic electi ac Consules in decidendo non essent concordes; tunc maior pars eorum debeat dicta confinia declarare, & terminare, ut supra. Quorum declarationi & terminationi similiter quælibet partium teneatur stare cõtenta, nec possit eam aliquo tempore retractare, reclamare, uel reuisionem petere, aut ad arbitrium boni uiri recurrere: quibuscunque non obstantibus.

De mensuratione Tenimentorũ. *Cap.* LXIX.

ITEM quod rubrũ terræ sit & esse debeat stadiolorum undecim millium & ducẽtorum requadratorũ, quæ stadiola faciant cannas 3703. requadratas, & stadiolum sit & esse debeat palmorum quinque, & trium quartorum alterius palmi Romani, cum quibus mensurantur fabricæ muri: qua mensura mensurentur omnes terræ tam ad uendendum proprietates, quam ad arrumpendum, & ad herbas: quibuscunque consuetudinibus non obstantibus.

De

De transeuntibus per tenimẽta aliena. Cap. LXX.

ITEM quod nullus audeat, seu præsumat trãsire per tenimenta aliena sine licentia domini tenimenti. Si quis autem contrafecerit, & cum bestijs trãsierit, pro pœna Cameræ Artis & domino tenimenti pro medietate, uice qualibet soluat iulios quinque: si cum carrotiis, scutum unum pro qualibet carrotia uice qualibet: si cum armento, aut branco animalium, scutum unũ pro quolibet branco, excepto casu fortuito: prouiso tamen, quod uolens conducere aliqua frumenta, blada, segetes, legumina, poma, & quascumque alias fruges, ligna, fascinas, & stramina quæcumque, & quæcũque alia similia ad ripam fluminis uel maris, causa ducendi ad Vrbem, teneatur requirere, uel coram Consulibus citari facere dominum tenimenti intermedii, per quod est trãseundum, ad audiendum desuper ipsorũ Consulum declarationem, qui Consules ad partis petentis instantiam teneantur mittere duos probos uiros uel massarios de Arte: qui sic electi teneantur ad locum transitus accedere, & illum bene considerare, & locum & quantitatem terræ, per quã est transeundum, declarare, & assignare, qui semper concedatur in loco minoris læsionis domino tenimenti, & prædicta omnia cum iuramento Consulibus referre. Et tunc Consules teneantur pretium damni propter locum assignatum imponere, & ultra dictũ pretium,

quod

quod eorum discretioni pro dicto transitu transiens domino tenimenti soluere teneatur, taxare, considerata qualitate animalium transeuntium, & tempore transitus: cui declarationi quælibet pars teneatur stare, & ab ea non reclamare, nec appellare, aut loci uisionem petere ualeat: quibuscumque non obstantibus.

De locationibus ad omnes fructus. *Cap.* LXXI.

ITEM quod habentibus aliquam locationem casalium, & tenimentorum ad omnes fructus, liceat ipsis conductoribus incidere omnes arbores tenimenti locati, radices illas effodere, præter siluas custodiri solitas, & arbores antiquas fructiferas: quæ antiquæ arbores possint tantũ circumcidi, hoceſt ſcamollare, ſiue ramos incidere: & in huiusmodi locatione conductori non liceat arrumpere prata solita falciari, sub pœna quinquaginta scutorũ pro quolibet rubro terræ pratiuæ solitæ falciari, Cameræ Artis applicandorum: quam pœnam Consules irremissibiliter exigere teneantur: et nihilominus damna & interesse domino prati reficere, & dicta prata in pristinum reponere teneatur. et si salnitrum aut aliud occultum commodum in dictis tenimentis reperiretur, sit domini tenimenti.

De

Quod in ceteris locationibus non liceat incidere arbores. Cap. LXXII.

ITEM habentibus locationes ab aliquo alicuius possessionis, in qua arbores cæduæ existerent, non liceat incidere quoquo modo arbores etiam cæduas possessionis prædictæ, nisi tantum pro lignis ad usum pastorum existentibus in dicta possessione tantummodo comburendis, & pro construendis capannis, & mandriis pro usu pastorum & animalium in dictis tenimentis commorantium. Si quis autem contrafecerit, ad refectionem damni, quod propterea dicto domino peruenerit, & ad solutionem pœnarum statutarum teneatur.

Quod animalia, uel sata sint obligata pro pensione. Cap. LXXIII.

ITEM quod licet fiat uenditio, uel locatio fructuum, herbarum, uel lignorum alicuius tenimenti per modicum uel longum tempus in persona alicuius, qui dictos fructus uel tenimentum alteri locauerit, uel uendiderit, nihilominus liceat domino dicti teniméti pro satisfactione affictus seu pensionis agere contra animalia pascentia, & cõmorantia, uel quomodocumque affidata, uel sata frumenta in dicto tenimento: & Cõsules, qui pro tempore fuerint, ad petentis instantiam teneantur dicta animalia, uel segetes, & frumenta in tenimento, sicut

cut præmittitur, locato, existentia, summarie, simpliciter, & de plano, sola facti ueritate inspecta, nullo statutorum ordine seruato, arrestari, seu remitti facere, donec domino tenimenti integraliter de eius credito ratione locationis seu uenditionis huiusmodi satisfactum fuerit: & si infra octo dies post dictam arrestationem domino non fuerit satisfactum, dicta animalia uel sata subhastentur, & de pretio extrahendo satisfiat domino integraliter de omni eo, quod debet habere, sine aliqua diminutione iurium, quæ habet contra primum conductorem, & sine uitio spolii, uel attentatorum, etiam si inter primum conductorem & dominum lis uerteretur.

De licentia remittendi animalia affidata.
Cap. LXXIIII.

ITEM quod animalia affidata in aliquo tenimento a Ciuibus uel incolis Ro. uel districtualibus Vrbis, si eorum domini conuentam fidem debito termino nō soluerint ipsis, seu eorum gargariis, factoribus, uel custodibus, etiam ad tugurium, seu statium, uel locum, ubi pastores animalium morantur, semel citatis, cum copiæ dimissione ad debitam fidam soluen. alias impartiri licentiam de remittendis animalibus affidatis: Consules, ad petentis instantiā teneantur concedere licentiam dicta animalia affidatā remittendi: & domino herbarum liceat, licentia habita, illa remittere, & remissa

retinere, donec de fida sibi debita fuerit integraliter satisfactum. Et si propter dictam remissam & retentionem aliqua uel omnia animalia morerentur, pereant & moriantur damno patroni dictorum animalium, & ad eorũdem subhastationem & deliberationem, si Actor uoluerit, prout in similibus fieri consueuit, procedatur.

De pratis custodiendis. Cap. LXXV.

ITEM quod quotiescumque contigerit fieri uenditionem, siue locationem herbarum alicuius tenimenti, in quo sint prata solita falciari pro una hyeme, stascione, uel anno, non aliter facta mentione de uenditione feni prouenientis ex dictis pratis, quod emptor siue conductor herbarum in pratis in dicto tenimento existentibus in medio mensis Martii non debeat animalia ad pascendũ ponere, sed ab eis animalia abstinere: & fenum ex eis proueniẽs sit, & esse debeat domini tenimenti: quod fenum dominus illius teneatur ex dictis pratis amouere, & exportari facere per totum mensem Iunium. Si quis autem contrafecerit, pœnas & Cameræ & parti soluat secundum formam præsentium statutorum.

De caseo locationum. Cap. LXXVI.

ITEM quod quando fit alicuius tenimenti locatio, uel herbarum uẽditio cum expressione pretii, & locascio che c'entra, non aliter expri-

exprimendo quantitatem, quod caseus intelligatur solui ad rationem 15. sechiorum pro quolibet centenario scutorum, ad iulios decem pro scuto, sechium autem sit duodecim librarum casei pecorini, & una recotta pro quolibet sechio.

De tempore finitæ locationis. *Cap.* LXXVII.

ITEM quod quotiescumque fuerit facta alicuius tenimenti locatio pro certo & determinato tẽpore, &, illo lapso, in dicto tenimento aliquas maiesias uel culta esse & remanere contigerit, sint, & esse censeantur domini dicti tenimenti absque ulla expensarum etiam gratia acquirẽdorum & recolligendorum fructuum factarum refectione, nisi aliter inter partes conuentum fuerit.

De laboreriys fiendis. *Cap.* LXXVIII.

ITEM quod quicumque in tenimento alterius aliquod laborerium facere promiserit, ad quintam uel quamuis aliam partem fructuum dicti laborerii domino tenimenti huiusmodi respondendã; teneatur & debeat dictum laborerium facere & cultiuare saltem de septem araturis temporibus debitis & opportunis ad minus, & id, quod in dicto laborerio sementauerit, teneatur bene & diligenter colere, & procurare, ita quod sui defectu damnum non ualeat domino tenimenti prouenire. et si secus fecerit, teneatur dicto domino ad refectionem

omnium damnorum & intereſſe, in quibus dominus probauerit ſe ratione huiuſmodi incurriſſe.

De cultis ſementandis. *Cap.* LXXIX.

ITEM quod omnes & ſinguli, qui in tenimento alicuius aliquod laboreriū fecerint, teneātur omnes cultus maieſiarū dicti laborerii in anno ſequenti immediate poſt recollectiones dictarum maieſiarū facere, & ſementare unam partem ad granum, & duas ad blada. quod ſi non fecerint, teneantur domino tenimenti ad refectionem totius intereſſe, quod propterea idem dominus incurriſſet.

De ſegetibus datis ad medium. *Cap.* LXXX.

ITEM quod quicumque receperit aliquam quantitatem grani, ordei, ſeu alterius generis leguminis, uel bladi ad medium, teneatur illam ſuis ſumptibus & expenſis ſeminare, & ſeminatam cuſtodire; & tempore meſſium, poſtquam meſſum fuerit, omnibus ſuis ſumptibus teneatur dictum granum, ordeum, blada, & legumina, ad aream ad effectum triturandi conducere: & qui dictum granum, ordeum, bladum, ſeu legumina dederit, teneatur illud mundare, metere, & triturare omnibus ſuis ſumptibus, & expenſis, & omnis fructus, ſoluta prius reſponſione terratici, pro dimidio diuidatur. Et ſi in præmiſſis agendis alter eorum negligens fuerit, teneatur alteri ſocio ad refectionem

omnium damnorum, expensarum, & interesse, in quibus præmissorũ occasione incurrerit, iuxta tamẽ Consulum declarationem. et si dans dictũ granum, ordeum, bladum, seu legumina requisitus in Curia dictorum Consulum suam diligentiam eius, quod debet, facere neglexerit, liceat illud granum & alia accipienti cum licentia dictorum Consulum supplere prædicta deficientia, & pro eis opportunas facere expensas, quas repetere & recipere possit a dicto, sicut promittitur, negligente: et pro eis expensis retrahendis liceat ei, cum licentia Consulum tamen, penes se retinere de parte ad socium negligentẽ pertinente de grano aut aliis leguminibus prædictis usq; ad integram dictarum expensarum satisfactionem: quam licentiam dicti Consules post requisitionem prædictam petentibus dare & concedere teneantur, si dictus taliter requisitus fuerit negligens in præmissis: addito quod exponẽs dictas expensas teneatur in Curia Consulum penes Notarium dictæ Curiæ scribere, & assignare, quid ratione prædicta de parte socii retinuerit, & numerum expensarum, quas fecerit, cum iuramento infra uiginti dies tunc immediate sequentes: alias prædictas expensas nullatenus repetere aut habere possit.

De mittentibus ignem ante primam diem Augusti. Cap. LXXXI.

ITEM quod nullus audeat nec præsumat mittere ignem

ignem in ſtipulis uel aliis locis caſalium Vrbis, & diſtrictus, uel tenimentis aliis circunſtantibus ad dicta caſalia ante diem primam Auguſti, ſub pœna quinquaginta ſcutorum, pro tribus partibus Cameræ, & pro alia accuſatori applicandorum qui teneatur ſecretus: & quilibet accuſare poſſit delinquentem: & eius iuramento, cũ probatione tamen unius teſtis, credatur: & Curia poſſit de prædictis inquirere, & repertum culpabilem condemnare. & nihilominus ſi ex huiuſmodi ignis immiſſione alicui damnum aliquod eueniret, talis immittẽs dictum ignem teneatur damnum huiuſmodi emendare damnum paſſo. Si uero ex immiſſione ignis poſt dictam primã diem Auguſti aliquod damnum fieret, immittens ignem, in dicti damni emendationem & pœnam nullatenus teneatur.

De aſportantibus frumenta ex area ſine licentia domini. Cap. LXXXII.

ITEM quod ſi quis haberet alterius poſſeſſionem ad laborandum ſiue per modum locationis, ſiue per quemuis alium modum, ad quintam tamen uel quamuis aliam partem pro rata fructuum domino reſpondendam, adueniente tempore recollectionum dictæ poſſeſſionis non audeat uel præſumat de area, uel campo, ubi fructus dictæ poſſeſſionis fuerint, ipſos fructus modo aliquo extrahere uel portare ſine requiſitione domini dictæ poſ-

ſeſſionis,

lectionis, ut ipse dominus in receptione portionis sibi debitæ non ualeat defraudari. et si secus fecerit, soluat pro pœna uice qualibet Cameræ Artis scutos uiginti quinque, & soluat domino ad eā rationem, ac si fructificasset ad rationem quindecim pro quolibet rubro, uel ad illam maiorem quātitatem, ad quā dominus possessionis probauerit conuicina frumenta fructasse. & hoc sit ad eius electionem. & dictus colonus teneatur domino terrę dare partem conuentā, & omnium spicaminū, & rescoticituræ areæ: & quod omnis palea sit coloni: & spicæ in stipulis remanentes, & ipsæ stipulæ sint domini terræ.

De modo aggrossandi bestias receptas in fidam, uel ad hyemandum. Cap. LXXXIII.

ITEM quod quicūque receperint aliqua animalia ab aliquo pro uno anno, uel una stascione ad custodiendum, uel hyemandum, aut pascuandum, uel in fidam, teneantur & debeant tantum semel, uidelicet in principio dicti temporis huiusmodi animalia aggrossare, & non ultra, durāte anno seu stascione prędictis. & si quis aliter facere uellet, dominus animalium non teneatur soluere pretium conuentum, nisi pro primo aggrosso tantum: prouiso etiam, quod si, durante anno seu stascione prædictis, ex dictis bestiis aliquæ morerētur, uel deperderentur, aut uenderentur, possit dominus animalium in locum mortuorum, perditorum, uel uenditorum,

De modo aggrossandi animalia uendenda secundum morem Romanum. Cap. LXXXIIII.

ITEM quod in omnibus ueditionibus quorumcumque animalium faciendis secūdum morem Romanum aggrossandorum, & ad usum Artis consignandorum, taliter inter emptores & uēditores fieri debeat aggrossatio, & assignatio secundum distinctionem infrascriptā, uidelicet, in primis, uaccæ albæ aggrossentur hoc modo, uidelicet, duæ uaccæ cum uitulis faciant integrū par, tres uaccæ sodæ faciāt integrum par, quatuor assiccaticiæ faciant integrum par, sex uitulæ faciāt unum par, tres iuuēci siue tauri supra duos annos usque ad tres annos faciant unum par, supra uero tres annos duo faciant unum par. Vacca grossa intelligatur illa, quæ est supra duos annos: assiccaticia, quæ supra unum: uitula, quæ infra unum annum. Annus finiatur in fine cuiuslibet mensis Martij. Cōsignentur ca nes & campanæ. Equa autem habēs duos in tres annos numeretur singula, aut habeat uel non habeat pullum lactantem infra annum: et uocetur bestia grossa: & duæ earundem tam cum pullis, quam sine, faciāt unum par. Illæ uero, quæ supra unum annū & infra duos steterint, siue mares siue feminæ fuerint, uocētur carosi, & tres ipsorum faciāt unum par. Bubalæ autem duæ cū suis uitulis faciāt unum par: tres sodæ aliud par: quatuor annotini aliud par: & sex assiccaticiæ aliud par: & hoc

equabus massariæ: & quando tot non essent, uenditor teneatur eas emere, uel consignare tot bona recipientia & æquiualentia. Et si uendatur omnis massaria, gregarius non debeat habere equam, sed sit emptoris. & si uendatur pars massariæ eiusdem massaritiæ, intelligatur pro rata ut supra. Item pecudes, quæ uenduntur de mense Septembris ad usum Artis, sic intelligatur, omnes pecudes carosæ supra annum tã montones quam ciauarii, omne caput intelligatur ouis, omnes primaticii & uernarecii reperti in massaria eant cum matribus absque alio computo. Castrati numerentur ut supra, cum regaliis ut supra. Item pecudes, quæ uenduntur cum eodem pacto ad usum Artis, quando introirent in expensis hibernis tam ante quam post natale, ita intelligatur, omnes pecudes, montones, ciauarii, & castrati, ut supra, præter primaticios a matribus separatos, numerentur tres pro duobus, cum regaliis ut supra. Et omnes uernarecii & cordeschi, reperti in massaria, eant sub matribus absque alio computo: nec teneatur emptor aliquas expẽsas, tam ratione herbarum quam alia quauis de causa factas, bonas facere uenditori, sed ab eis liber remaneat & absolutus, nisi aliter inter partes conuentum fuerit: & tũc pacta seruentur. Porci uero aggrossentur iuxta cõuentiones inter uenditores & emptores fiendas.

In omnibus autem uenditionibus supradictorum & aliorum quorumcũque animalium liceat emptori

documque: possitq. etiam dominus tenimenti siue herbarum, si infra quindecim dies dominus animalium non apparuerit, dicta animalia in Consulatu ef fectualiter assignare, quæ per Curiā uendi debeant: & satisfacto damno, uel fida, residuum pro domino, si quando apparuerit, reseruetur.

De usu & consuetudine bonæ soccitæ. *Cap.* LXXXVI.

ITEM quod in soccitis animalium tam Rom. quam aliorum districtualium Vrbis, quæ in soccitam dantur, & recipiuntur ad usum & consuetudinem bonæ soccitæ, talis usus & consuetu do semper intelligatur, qui debeat in huiusmodi soc citis seruari, etiā si in instrumento dictæ soccitæ non fuisset expressus, uidelicet, quod ille, qui socci tam receperit, teneatur & debeat cum omni cura & omni bona diligentia & solicitudine animalia, quæ in soccitam habuerit, custodire, seu custodiri facere, & gubernare, ita quod sui culpa, negligentia, uel defectu damnum aliquod non incurrant: & si secus fe cerit, teneatur & debeat de suo proprio omnem damnum, quod inde euenerit, & reficere, & emendare. Si autem, adhibita diligentia per eundem, & eius culpa & defectu cessantibus, damnum aliquod eueniret, & maxime in perditione uel amissione animalium dictæ soccitæ uel eorū partis, quod damnū ipsum de communi dictorum dantis & recipiētis di-

ctam

eiuſdē generis feminina emantur: quæ in ſoccita huiuſmodi reponãtur. Et quod dictum eſt de dictis animalibus uaccinis & bubalinis, ſimiliter intelligatur de iumentis pullos habentibus inter eas. qui pulli cũ ad perfectum tempus extractionũ peruenerint, ſimiliter uendi debeant, & de eorum pretio emantur animalia feminina, & in ſoccita iumentorum huiuſmodi reponantur: finito uero tempore dictæ ſoccitæ, omnia dicta animalia, quæ in eadem ſoccita reperirentur, cum omni eorum augumento, commodo, & utilitate inter dantem & recipientem dictã ſoccitam communi debeant portione ſortiri, fraudibus & quibuſcumque deceptionibus omnino ceſſantibus inter eos: & quod ſoccita porcorum durare debeat per annos tres, ſoccita uaccarum & bubalorum per annos quinque, ſoccita equarum per annos quinque, ſoccita boum per annos quinque, ſoccita caprarum per annos tres, ſoccita pecudum, ſoccita apum, uel alueorum per annos tres, niſi aliter inter partes conuentum fuerit.

De ſoccitis renunciandis. Cap. LXXXVII.

ITEM quod ille, qui ſoccitam uel melioramentum receperit, illam uel illud renuntiare non debeat nec poſſit, ſed pro toto eo tempore, quo receperit, teneatur & debeat ſine contradictionis obſtaculo retinere, niſi in caſibus infraſcriptis, & quolibet eorũdem, uidelicet aut propter longam

De alternatiuis et dilationibus quibuscumque non obseruandis. *Cap.* LXXXVIII.

ITEM quoniã licet Ars nostra uariis & diuersis infortuniis e cælo prouenientibus subiacet, quibus mercatores sæpius coguntur illam relinquere, nihilominus maiora patitur incommoda, propter malorum hominum commercium, nolentium pretium, rerum ad Artem pertinentium, sub prætextu prætensæ paupertatis, & fallimenti, satisfacere: quapropter mercatores non solum coguntur artem deserere, sed ipsi paupertate premuntur, ut fere non habeant unde uitam quærant: & ex his incommodis agricultura non exercetur, & caritas annonæ efficitur, ut iam per tot tempora experti sumus: Volentes igitur, quantum possibile, inconuenientibus huiusmodi obuiare, & unicuique quod suum est tribuere, statuimus, & ordinamus, quod de cetero nullus macellarius, fornarius, pizzicarolus, portitor grani, uel fachinus, aut quæuis alia persona, cuiuscumque gradus existat, pro soluendo pretio de rebus emptis ad Artem pertinentibus possit & ualeat aliquam alternatiuam quinquennalem, aut cessionem bonorum, moratoriam, significationem, salinariam, aut quãuis aliam dilationem, & saluum conductum, a quauis persona potestatem habente, impetrare, & contra mercatores & homines Artis nostræ pretio rerum ad Artem pertinentium uti, seu

impetratis uel impetrantibus uti ualeant, seu contra tales huiusmodi alternatiuas, & moratorias, significationes, salinarias, & saluos conductus impetrantes & obtinentes ad executionem realem & personalem pro pretio rerum ad Artem pertinentium, his omnibus non obstan. sine uitio attentatorũ, & incursu pœnarum, in dictis dilationibus forsan expressarum, procedi possit. Et si Cõsulibus uidebitur pro obseruatione & manutentione præmissorũ ac omnium statutorũ huiusmodi Artis Magnificos D. Vrbis Cõseruatores adire, eisq. desuper omnibus auxilium petere, Dominiq. Conseruatores sub pœna notæ infamiæ, tamquam reipublicæ desertores, teneantur & debeant eorũ brachio prædicta omnia & singula, sententias, statuta ab omnibus contrafacientibus attendere & obseruare facere, prædictis alternatiuis, moratoriis, significationibus, salinariis, & ceteris dilationibus non obst. Nihilominus uolentes etiã pauperibus personis, quæ propter aliqua damna fatalia ad extremam inopiam peruenerint, succurrere, statuimus & ordinamus, si aliqua persona aliquod debitum de rebus pertinentibus ad Artem cõtraxerit, & postmodum damna fatalia passa fuerit, & ad beneficium miserabilibus personis cõcessum, uideli cet cessionis bonorum, aut termini quinquennalis conuolare uelit, possit & ualeat ad Cõsules Artis, pro tẽpore existentes, accedere, & pro rebus pertinentibus ad Artem ad huiusmodi beneficium se admitti petere:

tunc

Cósules ad partis petentis instantiá, talem comparenté, & [illegible] cium huiusmodi admitti petentem, iu[illegible] statutorum Vrbis, & alias iuris regulas admittere debeát & teneantur: præmissis ceterisq. contrariis nó obstantibus quibuscumque. Et si forte aliquis quauis auctoritate ad huiusmodi beneficium per alios iudices admissus fuerit, talis ad missio pro rebus pertinentibus ad Artem nihil operetur, sed contra eos procedatur ut supra, quibuscumque non obstantibus.

In quibus causis locum sibi uendicent præsentia statuta. *Cap.* LXXXIX.

ITEM quoniá leges futuris negotiis dare formam consueuerunt, statuimus, quod huiusmodi statuta seruentur in causis & casibus in futurum emergédis. præterita enim negotia, etiam quæ nondum in iudicio deducta sunt, secundum iuris & antiquorum statutorum dispositionem decidi & terminari uolumus, & mandamus.

PIVS PAPA V.

MOTV proprio &c. Pia deuotio, [illegible] diligentia, quas dilecti in Christo filij Consules & Collegium nobilis & antiquæ Artis Agriculturæ Vrbis erga nos & Sanctam Sedem Apostolicam, almamque Vrbem nostram indesinenter exhibent, nos inducunt, ut, quæ ad dicti Collegij conseruationem & augumentum fore dignoscimus, liberaliter & Proprio Motu concedamus. Cum igitur dilecti filij prædicti nuper antiquissima eorum statuta, id usu exigente, emendauerint, & suppleuerint, multaque etiam de nouo, quæ ad necessariam dicti Collegij ac iurisdictionis Consulum ipsius Collegij conseruationem & augumentum necessaria uisa fuerunt, statuerint, & addiderint: quæ omnia nos diligenter inspici & emendari mandauimus, prout inspecta & emendata fuerunt: Nos igitur attendentes, quod opera, cura, diligentia, & impensa prædictorum dilectorum filiorum, Deo optimo maximo fauente, factum est, ut ciuitas nostra, quæ retroactis temporibus mari inuecto & undique perquisito frumento indigebat, nostris felicissimis temporibus non solum frumento abundet, sed etiam, quod plus est, uicinis, & exteris terra marique iam agri Romani frumentum subministrari possit, prout sæpissime etiam subministratum fuit: & , quod non minus est, aer nostræ Almæ Vrbis ex assidua agrorum cultura, syluarum, & nemorum extirpatione palustriumque locorum exiccatione factus est tutior, clementior, & salubrior: et considerantes, quod qui agrorum culturæ incumbunt, non debent litibus & per diuersa tribunalia trahi, ne forte a cultura propter lites, dum eorum prosequi cupiunt, retrahantur, ac etiam attendentes quod de rebus spectantibus ad Artem nullus magis, quam ipsi de Arte cognoscere & terminare ualent, cupientesque dictum Collegium illiusque Consules & eorundem iurisdictionem amplioribus gratijs & fauoribus prosequi, eosdem dilectos filios a quibuscumque censuris ad effectum ualiditatis præsentium absoluentes & absolutos fore censentes: Motu proprio, & ex certa nostra scientia, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine statuta prædicta, sicut prædictum est, reformata, emendata, & suppleta, tenore præsentium confirmamus, approbamus, & emologamus, eiusdemque nostrum et Sedis Apostolicæ robur adijcimus; Eaque auctoritate prædictis inter homines de Arte prædicta, deque rebus spectantibus ad Artem iuxta eorundem statutorum declarationem, cuiuscumque status, gradus, & conditionis existant, etiam si Clerici & Curiales Rom. Cur. sequentes, aut quocumque alio priuilegio muniti existant, seruari uolumus & mandamus: eosdemque dictis Consulibus, eorumque iurisdictioni pro rebus spectantibus ad Artem suppetimus, subijcimus, & submittimus: & sic per quoscumq. Iudices tam ordinarios, quam delegatos, iudicari, decerni, & definiri uolumus,

sublata aliter iudicandi & interpretandi facultate: Irritum decernentes quidquid in contrarium contigerit attentari. Volumus autem, quod de subreptione, & obreptione, aut intentionis defectu præsentis nostri Motus proprij quouis modo opponi non possit, attento quod Motu proprio, non obstantibus præmissis, ac quibusuis priuilegijs, & indultis, etiam quibusuis personis ac Iudicibus ordinarijs siue delegatis etiam doanerijs Almæ Vrbis respectu affidatorum damnum dantium in segetibus & casalibus Vrbis per nos & quoscumq. Romanos Pontifices editis: quorum omnium priuilegiorum & indultorum tenores hic pro sufficienter expressis, perinde ac si de uerbo ad uerbum inserta & expressa forent, haberi uolumus: cæterisque contrarijs quibuscumque: et quod præsentium sola signatura sufficiat, et ubique fidem faciat, attento quod in Vrbe.

Fiat Motu proprio M.

Dat. Romæ apud sanctum Marcum, Quinto Idus Septembris, anno primo.

Errata ita corrigenda.

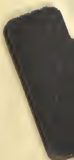
Pag. 26. eorum salarij: eorumque salarijs.
28. obitum: obiectum.
32. mundentur: mandentur.
41. propter: per.
46. Et ipse: nec ipse.
51. uoluerit: noluerit.
51. uolens: nolens.
61. et fures: ut fures.
61. contra facientibus: contrafacientes.
66. in prima: prima.
68. cum ordinamus: et ordinamus.
68. dominum famulum: dominum, ut famulum.
69. condemnetur: condemnentur.
69. caporalis &c. caporalis famulorum) mercedem conuentam soluere, nisi.
76. debeat: debeant.
80. existentibus: existentium.
81. fidem: fidam.

De pœnis

De

F I N I S.

RESTAURO DEL LIBRO
di LELLI GIUSEPPE

